

Kommunale beredskaber til forebyggelse, opsporing og håndtering af overgreb mod børn og unge

En guide til kommuner

Kolofon

1. udgave: 2020 · 2. udgave: 2025

Udarbejdet og udgivet af Social- og Boligstyrelsen.

Der kan frit citeres fra publikationen med angivelse af kilde.

Digital ISBN: 978-87-85236-77-7

Layout/design: mouret.dk

Forord

Overgreb kan have store konsekvenser for børns trivsel og deres fysiske, psykiske og sociale udvikling. Voksne har ansvar for at beskytte børn og så tidligt som muligt opdage og reagere, hvis de udsættes for vold eller seksuelle overgreb, herunder digitale overgreb.

Kommunen skal have udarbejdet et kommunalt beredskab, hvor det fremgår, hvordan der arbejdes med forebyggelse og opsporing, samt hvilke handleveje medarbejdere og ledere skal følge ved mistanke eller viden om overgreb mod børn. Det kommunale beredskab er lovpligtigt.

Det kommunale beredskab skal medvirke til, at fagpersoner:

- ▶ har systematisk fokus på at forebygge, at overgreb finder sted
- ▶ har tilstrækkelige kompetencer og viden til at opspore børn, der er udsat for overgreb
- ▶ kan håndtere sager, hvor børn udsættes for vold og seksuelle overgreb
- ▶ arbejder tværfagligt og tværsektorielt i håndteringen af sagerne.

Hvis det kommunale beredskab skal virke i praksis, skal det være mere end et skriftligt produkt. Det skal være kendt, accepteret og anvendt af alle kommunens afdelinger, faggrupper, medarbejdere og ledere. Det stiller store krav til kommunens løbende arbejde med beredskabet, f.eks. at:

- ▶ formulere beredskabet, så det afspejler kommunens virkelighed og vækker genklang hos medarbejdere og ledere
- ▶ organisere arbejdet på en hensigtsmæssig måde, der understøtter de handleveje og procedurer, kommunen har besluttet
- ▶ skabe ejerskab hos alle afdelinger og faggrupper
- ▶ sikre vedvarende ledelsesmæssig fokus og opbakning
- ▶ vedligeholde opmærksomhed, viden og kompetencer hos medarbejderne
- ▶ revidere beredskabet løbende, minimum hvert 4. år, så det hele tiden afspejler gældende lovgivning, nyeste viden og kommunens virkelighed.

Det kommunale beredskab er også en mulighed for at invitere kommunens foreninger, borgere og andre aktører til fælles fodslag i forhold til forebyggelse og tidlig opsporing af overgreb mod børn.

Indholdsfortegnelse

Forord	3
Introduktion til guiden	6
Ord og begreber i guiden	8
Det kommunale beredskab	9
Tema 1:	
Formelle krav til beredskabet	11
Lovgivning og vejledning	12
Inspiration – det skriftlige beredskab	13
Tema 2:	
Målgruppe og definitioner	15
Lovgivning og vejledning	16
Inspiration – målgrupper	17
Inspiration – definitioner	17
Tema 3:	
Forebyggelse af vold og seksuelle overgreb	21
Lovgivning og vejledning	22
Forebyggelse – den organisatoriske og ledelsesmæssige opgave	22
Politik om forebyggelse af overgreb	23
Ansættelser og introduktion til nye medarbejdere	23
Forebyggelse – faglig introduktion til temaet	24
Ydre forebyggelse	24
Indre forebyggelse	24
Sammenhængen mellem ydre og indre forebyggelse	24
Børns seksualitet og seksuelle udvikling	25
Screening for risikofaktorer	25

Tema 4:	
Tidlig opsporing af vold og seksuelle overgreb	27
Lovgivning og vejledning	28
Tidlig opsporing – den organisatoriske og ledelsesmæssige opgave	28
Tidlig opsporing – faglig introduktion til temaet	30
Den professionelle tvivl	30
Faglige hypoteser om overgreb	31
Relationsarbejde, samvær og kontakt	32
Samarbejde med forældre	34
Særlige opmærksomheder	34
 Tema 5:	
Håndtering og handleveje ved vold og seksuelle overgreb	39
Lovgivning og vejledning	40
Håndtering – den organisatoriske og ledelsesmæssige opgave	41
Håndtering – faglig introduktion til temaet	42
Underretningspligt	42
Handleveje i forhold til grad af bekymring	42
Generelle opmærksomhedspunkter	43
Handleveje i forhold til den, som mistanken retter sig mod	44
Når myndighedsafdelingen modtager en underretning	47
Husk barnets perspektiv	49
 Tema 6:	
Det tværfaglige og tværsektorielle samarbejde i sager om overgreb	51
Lovgivning og vejledning	52
Samarbejde – den organisatoriske og ledelsesmæssige opgave	53
Samarbejde – faglig introduktion til temaet	54
Børnehusets rolle	54
Politiets rolle	55
Sygehus- og sundhedsvæsenets rolle	55
Familieterhusets rolle	56
Krisecentrets rolle	56
 Afslutning	57
 Litteratur og andre kilder	58

Introduktion til guiden

Denne guide er skrevet til jer, der varetager opgaver i forhold til det kommunale beredskab til forebyggelse, opsporing og håndtering af sager om overgreb mod børn. Det kan være konkrete opgaver i forhold til udarbejdelse og revidering af det skriftlige beredskab. Det kan også være opgaver i forhold til at implementere det kommunale beredskab i praksis. I kan vælge at arbejde med hele guiden eller udvalgte dele af den.

Guiden er opdelt i seks hovedtemaer:

- ▶ Formelle krav til beredskabet
- ▶ Målgruppe og definitioner
- ▶ Forebyggelse af vold og seksuelle overgreb, herunder digitale overgreb
- ▶ Tidlig opsporing af vold og seksuelle overgreb, herunder digitale overgreb
- ▶ Håndtering og handleveje ved vold og seksuelle overgreb, herunder digitale overgreb
- ▶ Tværfagligt og tværsektorielt samarbejde i sager om overgreb.

Guiden indeholder for hvert tema en gengivelse af, hvad lovgivningen siger om indholdet i det skriftlige beredskab i forhold til det aktuelle tema.

Derudover er der for de sidste fire temaer beskrevet organisatoriske og ledelsesmæssige opmærksomhedspunkter, som kan anvendes i det løbende arbejde med udvikling og kvalificering af kommunens opgaveløsning i forhold til sager om overgreb mod børn og unge.

Endelig indeholder guiden overordnede præsentationer af det faglige indhold i temaerne forebyggelse, opsporing og håndtering samt tværfagligt og tværsektorielt samarbejde. I kan som kommune vælge at bruge teksterne i de faglige præsentationer mere eller mindre direkte i jeres kommunale beredskab. I kan også vælge at bruge dem som inspiration til, hvad I bør have fokus på i en systematisk kompetenceudvikling og/eller i den løbende faglige opgaveløsning.

Nedenfor er en grafisk oversigt over materialets indhold:

TEMA 1:

Formelle krav til beredskabet

11

TEMA 2:

Målgruppe og definitioner

15

TEMA 3:

Forebyggelse af vold og seksuelle overgreb

21

TEMA 4:

Tidlig opsporing af vold og seksuelle overgreb

27

TEMA 5:

Håndtering og handleveje ved vold og seksuelle overgreb

39

TEMA 6:

Det tværfaglige og tværsektorielle samarbejde i sager om overgreb

51

Ord og begreber i guiden

Materialet handler om børn og unge i alderen 0-17 år. De omtales som 'børn', medmindre der specifikt er tale om unge.

Den kommunale medarbejder, der har ansvaret for sagsbehandling, benævnes som 'børne- og ungerådgiver', og den kommunale afdeling, som børne- og ungerådgiveren arbejder i, benævnes 'myndighedsafdelingen'.

Guiden handler om fysisk vold, psykisk vold og seksuelle overgreb, herunder digitale overgreb. 'Overgreb' bruges som overordnet betegnelse, medmindre et afsnit udelukkende handler om enten vold eller seksuelle overgreb.

Begrebet 'tværfagligt samarbejde' bruges, når der er tale om samarbejde indenfor det kommunale børne- og

ungeområde, mens begrebet 'tværsektorielt samarbejde' bruges om det samarbejde, som børne- og ungerådgiveren har med andre instanser udenfor kommunens børne- og ungeområde.

Der skelnes i materialet mellem fire hovedgrupper af fagpersoner indenfor kommunens børne- og ungeområde, selvom der for nogle faggruppers vedkommende kan være overlap:

- ▶ Dem, der har daglig kontakt med børnene, f.eks. pædagoger og lærere
- ▶ Dem, der har konsultative opgaver i forhold til skoler og dagtilbud på almenområdet, f.eks. PPR og sundhedsplejen
- ▶ Dem, der har myndighedsansvaret i børnesagerne, det vil sige børne- og ungerådgivere
- ▶ Dem, der har udføreropgaver, f.eks. kontaktpersoner, familiebehandlere, plejefamilier og ansatte på anbringelsessteder.

Guiden handler om fysisk vold, psykisk vold og seksuelle overgreb, herunder digitale overgreb.

Det kommunale beredskab

Et kommunalt beredskab er et skriftligt dokument, der skal vedtages af kommunalbestyrelsen og offentliggøres.

Beredskabet skal indeholde kommunens initiativer i forhold til forebyggelse og tidlig opsporing af overgreb mod børn og unge. Det skal også indeholde handleveje for medarbejdere og ledere, når der opstår mistanke eller viden om overgreb. Endelig skal det beskrive, hvordan det tværfaglige samarbejde i kommunen fungerer, samt hvordan kommunens myndighedsafdeling samarbejder med f.eks. børnehus, politi, sundhedsvæsen, familieretshus, krisecentre m.m. Kravet om udarbejdelse af et kommunalt beredskab fremgår af barnets lov, § 15, stk. 2.

BARNETS LOV

§ 15, stk. 2:

Kommunalbestyrelsen skal udarbejde et beredskab til forebyggelse og tidlig opsporing af overgreb mod børn og unge og til behandling af sager om sådanne overgreb. Beredskabet skal udformes skriftligt, vedtages af kommunalbestyrelsen og offentliggøres. Kommunalbestyrelsen skal revidere beredskabet løbende efter behov, dog som minimum hvert fjerde år¹.

Vær opmærksom på, at alle kommuner også skal udarbejde et kommunalt beredskab om negativ social kontrol, æresrelaterede konflikter og ekstremisme.

BARNETS LOV

§ 15, stk. 3:

Kommunalbestyrelsen skal udarbejde et beredskab til forebyggelse, opsporing og håndtering af negativ social kontrol, æresrelaterede konflikter og ekstremisme blandt børn, unge og deres familier. Beredskabet skal udformes skriftligt, vedtages af kommunalbestyrelsen og offentliggøres. Kommunalbestyrelsen skal revidere beredskabet løbende efter behov, dog som minimum hvert fjerde år.

Find inspiration til dette beredskab hos MÆRK:

<https://nc-maerk.dk>

TEMA 1:

Formelle krav til beredskabet

Formelle krav til beredskabet

Lovgivning og vejledning

Det kommunale beredskab skal formuleres på skrift, det skal være politisk vedtaget, og det skal offentliggøres. Beredskabet skal desuden revideres minimum hvert fjerde år, jf. barnets lov, § 15, stk. 2.

Vejledningen til barnets lov uddyber de formelle krav til det kommunale beredskab på følgende måde:

VEJLEDNING OM GENERELLE BESTEMMELSER I BARNETS LOV, PUNKT 79:

Beredskabet skal udformes skriftligt og vedtages af kommunalbestyrelsen. Der gælder således et delegationsforbud. Beredskabet skal endvidere offentliggøres, således at fagpersoner i kommunen løbende har mulighed for at rekvirere beredskabet, ligesom eksterne parter kan gøres bekendt med beredskabets indhold. Kommunalbestyrelsen skal revidere beredskabet løbende efter behov, dog som minimum hvert fjerde år. Formålet hermed er at sikre, at beredskabet løbende implementeres og opdateres i forhold til udviklingen og behovene i den enkelte kommune.

Et behov for revidering af beredskabet kan eksempelvis opstå, hvis der sker ændringer i kommunens tilbudsvifte, hvis kommunen bliver bekendt med uhensigtsmæssigheder i det aktuelle beredskab eller lignende. I forbindelse med revideringen af beredskabet bør kommunen forholde sig til den udvikling, der er i kommunen på området. Kommunen bør eksempelvis vurdere, om der vil være behov for, at der iværksættes yderligere tiltag med henblik på at yde børn og unge i kommunen den bedst mulige beskyttelse mod overgreb samt sikre en kvalificeret behandling af sager om viden eller mistanke om overgreb mod børn og unge. Kommunen kan ligeledes forholde sig til, om kommunen har tilstrækkelige tilbud til at sikre, at børn og unge, der har været udsat for overgreb, kan få en indsats, der imødekommer barnets eller den unges behov².

Det kommunale beredskab skal vedtages politisk. Hensigten med denne bestemmelse er at sikre politisk opmærksomhed på, om kommunen lever op til sine forpligtelser i indsatsen mod overgreb mod børn, f.eks. om der er behov for at iværksætte yderligere tiltag, og om der er tilstrækkelige tilbud til at imødekomme behovet, hvis et barn har været udsat for overgreb.

Det kommunale beredskab skal være tilgængeligt for både interne og eksterne fagpersoner, der arbejder med kommunens børn og unge. Den mest enkle løsning i forhold til dette krav er, at beredskabet kan findes på kommunens hjemmeside. Det vil ikke i sig selv opfylde kravet at lægge beredskabet ud på kommunens intranet.

Beredskabet skal revideres løbende og minimum hvert fjerde år for at sikre, at indholdet i beredskabet fortsat afspejler kommunens sagsgange, organisering m.m. i forhold til overgreb. Der er ikke formelle krav til, hvordan beredskabet skal revideres, og der er heller ikke krav om, at en revideret udgave skal godkendes politisk. Det anbefales dog, at større indholdsmæssige ændringer i beredskabet godkendes politisk med henblik på at sikre politisk kendskab, opbakning og ejerskab til beredskabet.

Inspiration – det skriftlige beredskab

Det kan være en god idé at gøre det tydeligt i det skriftlige dokument, hvordan I har overholdt de formelle krav til beredskabet. Det kan I gøre i et særskilt afsnit, hvor I redegør for, hvornår beredskabet er udarbejdet, hvornår det er politisk godkendt, og hvornår det senest er revideret, og hvornår det skal revideres igen.

I kan med fordel supplere med oplysninger om, hvordan I har arbejdet med beredskabet, hvem der har været involveret, hvilke initiativer og tiltag I har taget undervejs/ påtænker at sætte i gang fremadrettet m.m. Det er alt sammen oplysninger, som kan bidrage til at skabe gennemsigtighed og styrke ejerskabet.

I kan desuden styrke beredskabet ved at indsætte et forord underskrevet af direktør eller politiker som understregning af, at der er tale om et vigtigt tema.

Det er hensigtsmæssigt at give dokumentet en titel, der indeholder ordene 'beredskab' og 'overgreb mod børn og unge'. Det gør det lettere for medarbejdere og ledere, tværsektorielle samarbejdspartnere og andre interesserede at finde dokumentet på hjemmesiden.

Det kan være en god idé at samle hele beredskabet i ét dokument. Det stiller store krav til jeres formidling og læserens overblik, hvis teksten til beredskabet er spredt over flere dokumenter.

I kan vælge at supplere det samlede beredskab med en PIXI-udgave, der beskriver håndtering i en akut situation.

Når det skriftlige beredskab er godkendt og offentliggjort, kan det være en idé at iværksætte relevante implementeringsaktiviteter, f.eks. at præsentere det mundtligt for ledere og evt. medarbejdere, i en sammenhæng, hvor der er mulighed for at drøfte det og stille spørgsmål.

Find inspiration til processen med revidering af det kommunale beredskab [her](#).

TEMA 2:

Målgruppe og definitioner

Målgruppe og definitioner

Lovgivning og vejledning

I selve lovgivningen er der ikke formuleret formelle krav til beskrivelse af målgruppe for beredskabet eller beskrivelse af definitioner på overgreb, men i vejledningen beskrives, hvilken målgruppe beredskabet bør omfatte.

Det vil som udgangspunkt være en god idé, at beredskabet indledes med et afsnit om målgruppe og definitioner.

Beskrivelsen af de målgrupper, som beredskabet henvender sig til, kan bidrage til, at de enkelte faggrupper ved, at de er omfattet af beredskabet.

Jeres kommunes overordnede definitioner af overgreb kan bidrage til, at det ikke udelukkende er overladt til den enkelte fagperson at afgøre, hvornår der er tale om overgreb.

VEJLEDNING OM GENERELLE BESTEMMELSER I BARNETS LOV, PUNKT 76:

Beredskabet skal omfatte hele kommunens børne- og ungeområde, herunder daginstitutioner, skoler, sundhedspleje, tandpleje m.v., og det skal være koordineret på tværs af disse sektorer samt med kommunens forvaltninger, afdelinger m.v.

Beredskabet skal understøtte, at en konkret sag, hvor der er viden eller mistanke om, at et barn eller en ung har været udsat for overgreb, behandles kvalificeret i kommunens institutioner m.v. samt i kommunens forvaltning.³

Inspiration – målgrupper

Det kommunale beredskab henvender sig først og fremmest til alle, der arbejder med børn og unge under 18 år. Det vil typisk være ledere og medarbejdere i dagpleje, dagtilbud, skoler, skolefritidsordninger, klubber, sundhedsplejen, tandplejen, pædagogisk psykologisk rådgivning, myndighedsafdelingen, behandlingstilbud til børn og deres familier, døgninstitutioner, socialpædagogiske opholdssteder, plejefamilier og andre, der er i direkte kontakt med børn under 18 år. Herudover kan der være andre medarbejdere, der har kontakt med børn i deres arbejde, f.eks. på biblioteker, i svømmehaller og sportshaller, som med fordel kan tænkes ind i arbejdet med beredskabet.

Beredskabet bør desuden indeholde oplysninger om, hvordan kommunen samarbejder med eksterne samarbejdspartnere såsom politi, børnehus, sundhedsvæsen, krisecentre, familieretshus m.m. I kan også beskrive, hvilke forventninger I som kommune har til de eksterne samarbejdspartnere, og hvilke forventninger de kan have til jer.

Beredskabet kan også være en mulighed for at invitere kommunens borgere, frivillige organisationer og andre aktører ind i et forpligtende fællesskab, hvor det præciseres, at alle har et ansvar for og en interesse i at forebygge og bekæmpe alle former for overgreb mod børn og unge. Det kan I gøre ved at beskrive, hvilke forventninger der er til disse aktører, og hvad de kan forvente af kommunens medarbejdere, herunder hvordan de kan komme i kontakt med relevante fagpersoner, hvis de har brug for det.

Inspiration – definitioner

I jeres arbejde med definitioner kan det være hjælpsomt at understrege, at definitioner aldrig kan være fyldestgørende. De kan ikke afgrænse fuldstændigt, hvorvidt der er tale om et voldeligt eller seksuelt overgreb. Der skal altid handles ved bekymring, mistanke eller viden om overgreb, men der vil ofte være behov for at foretage faglige vurderinger, i forhold til hvordan der skal handles.

Fold temaet overgreb ud

Det er vigtigt at tydeliggøre, at ordet overgreb både dækker over seksuelle overgreb og voldelige overgreb, og at voldelige overgreb både kan være fysisk og psykisk vold samt vold i familien/børn, der er vidne til vold.

I kan også tydeliggøre de forskellige former for overgreb ved at beskrive, hvem der begår overgrebene: nære omsorgspersoner, børn og unge samt ansatte eller ukendte.

Endelig kan I tydeliggøre, at overgreb kan foregå i mange arenaer, f.eks. i de fysiske omgivelser og digitalt.

På den måde får I foldet temaet overgreb ud, så de enkelte fagpersoner og arbejdspladser bliver opmærksomme på, hvad de skal forholde sig til.

Målgruppe og definitioner

Overordnede begrebsdefinitioner

Social- og Boligstyrelsens videnscenter SISO har formuleret definitioner på fysisk vold, psykisk vold, seksuelle overgreb og overværelse af vold. Derudover har Red Barnet formuleret en definition på digitale overgreb. Disse definitioner beskriver overordnet begreberne, og de indeholder en psykologisk forståelse af, hvad det gør ved et barn at blive udsat for et overgreb.

DEFINITION PÅ PSYKISK VOLD

Psykisk vold i nære relationer er et gentagende mønster af handlinger eller hændelser, hvori forælderen eller den primære omsorgsgiver formidler til barnet, at det f.eks. er værdiløst, mislykket, utilstrækkeligt, uelsket, eller uønsket. Psykisk vold kan komme til udtryk gennem verbale og ikke verbale handlinger, der afviser og nedgør barnet; der udnytter og opfordrer til asocial adfærd; der truer og skræmmer det; eller ved at isolere barnet, så det frarøves muligheden for at få sit behov for samspil med andre opfyldt. Den psykiske vold kan være begået af personer i barnets hjem eller af fagpersoner eller frivillige, i hvis varetægt barnet befinder sig. Psykisk vold er ødelæggende for eller forhindrer udviklingen af et positivt selvbillede hos barnet og bringer dets udvikling og sundhed i fare.⁵

DEFINITION PÅ FYSISK VOLD

Fysisk vold i nære relationer er en handling eller hændelse, hvor forælderen, den primære omsorgsgiver eller den fagperson eller frivillige, i hvis varetægt barnet er overladt, smerter eller skader barnet og krænker dets integritet fysisk og psykisk. Volden kan komme til udtryk ved handlinger som f.eks. at slå, sparke, ruske, bide, kvæle, skolde, brænde eller forgifte barnet. Volden kan være en intenderet handling eller ske i affekt. Der kan være tale om en enkeltstående handling eller gentagne episoder. Fysisk vold er ødelæggende for eller forhindrer udviklingen af et positivt selvbillede hos barnet og bringer dets udvikling og sundhed i fare.⁴

DEFINITION AF SEKSUELLE OVERGREB

Et seksuelt overgreb er en handling rettet mod et barn, hvor en voksen, et andet barn eller en ung i kraft af magt, ansvar eller ved at have opnået en tillidsfuld relation udnytter barnet til at indgå i seksuelle aktiviteter. Seksuelle overgreb skader barnet og bringer dets udvikling og sundhed i fare. Desuden skades barnets evne til at indgå tillidsfuldt i relationer og danne et positivt selvbillede.⁶

4 Social- og Boligstyrelsens videnscenter SISO, 2020.

5 Social- og Boligstyrelsens videnscenter SISO, 2020.

6 Social- og Boligstyrelsens videnscenter SISO, 2020.

DEFINITION AF OVERVÆRELSE AF VOLD

At overvære vold er, når et barn ser, hører, mærker eller på anden måde oplever, at en forælder eller en anden primær omsorgsgiver udøver fysisk eller psykisk vold mod den anden forælder eller en søskende. At overvære vold kan også være, når et barn latent oplever optræk til fysisk eller psykisk vold eller eftervirkningerne af voldsepisoden. At overvære vold er ødelæggende for eller forhindrer udviklingen af et positivt selvbillede hos barnet og bringer dets udvikling og sundhed i fare.⁷

Konkrete beskrivelser af overgreb

De overordnede definitioner kan suppleres med oplistning af konkrete hændelser, som barnet kan blive udsat for, f.eks. slag, spark, at blive truet eller talt nedværdigende til, at blive udskammet eller ignoreret, berørt på en seksuel måde, som man ikke har sagt ja til. Denne type beskrivelser er lettere at anvende i konkrete situationer. Det er dog vigtigt at understrege, at en liste over konkrete hændelser aldrig bliver udtømmende. Hvis det ikke understreges, at listen består af eksempler, vil der være en risiko for, at nogle former for overgreb bliver overset, fordi de ikke står på listen.

DEFINITION AF DIGITALE OVERGREB

Et digitalt overgreb er en eller flere digitale handlinger rettet mod et barn, hvor en voksen, et andet barn eller en ung udnytter barnet i en grad, der skader eller krænker barnet, f.eks. ved at groome barnet, ved optagelse eller deling af intimt materiale eller ved at afpresse barnet med økonomisk eller seksuelt formål. Digitale overgreb kan bringe barnets udvikling og sundhed i fare, og barnets selvbillede og evne til at indgå tillidsfuldt i relationer kan skades. Digitale overgreb kan begås af fremmede såvel som nære relationer. Barnet ved ofte ikke, hvor mange eller hvem der har været vidne til overgrebet, fordi billedet eller videomaterialet potentielt kan være delt med mange. Digitale overgreb kan også være hybride overgreb og f.eks. starte digitalt og siden blive fysiske seksuelle overgreb eller omvendt.⁸

7 Social- og Boligstyrelsens videnscenter SISO, 2020.

8 Red Barnet, 2025.

TEMA 3:

Forebyggelse af vold og seksuelle overgreb

Forebyggelse af vold og seksuelle overgreb

Det er en vigtig faglig opgave at forebygge, at børn og unge bliver udsat for overgreb. Det betyder at have fokus på at forhindre, at børn bliver udsat for overgreb eller forhindre, at overgrebene fortsætter.

Lovgivning og vejledning

Det kommunale beredskab skal indeholde en beskrivelse af, hvordan jeres kommune arbejder med forebyggelse af overgreb mod børn og unge, herunder digitale overgreb, samt hvilke initiativer I har taget eller vil tage i forhold til denne opgave.

BARNETS LOV

§ 15, stk. 2:

Kommunalbestyrelsen skal udarbejde et beredskab til **forebyggelse**, tidlig opsporing og behandling af sager om overgreb mod børn. Beredskabet skal udformes skriftligt, vedtages af kommunalbestyrelsen og offentliggøres. Kommunalbestyrelsen skal revidere beredskabet løbende efter behov, dog med maksimalt fire års intervaller.

VEJLEDNING OM GENERELLE BESTEMMELSER I BARNETS LOV, PUNKT 77:

Beredskabet bør også omhandle kommunens initiativer til forebyggelse af overgreb mod børn og unge. Dette omhandler primært initiativer til at forebygge, at der sker overgreb mod børn og unge, mens de opholder sig i kommunens institutioner m.v.⁹

Forebyggelse – den organisatoriske og ledelsesmæssige opgave

Opgaven med at forebygge overgreb foregår blandt andet i sammenhænge, hvor fagpersoner har daglig kontakt med børn og unge, f.eks. i dagtilbud, på skoler eller i døgntilbud. Opgaveløsningen kan styrkes ved et systematisk fokus på forebyggelse af overgreb og en åben kultur i personalegruppen. Det er et ledelsesmæssigt ansvar at facilitere drøftelser og beslutninger, så det forebyggende arbejde ikke udelukkende beror på den enkelte fagpersons tilgang, normer og værdier.

Det er desuden et vigtigt opmærksomhedspunkt, at alle fagpersoner har kendskab til børns rettigheder, kan formidle disse og kan støtte børn i at forstå og bruge rettighederne med udgangspunkt i et tidssvarende børnesyn.

Politik om forebyggelse af overgreb

Det enkelte dagtilbud, den enkelte skole eller det enkelte døgntilbud kan understøtte det faglige arbejde hen imod en fælles faglig tilgang til børnene ved at udarbejde en politik om forebyggelse af overgreb. Der kan indgå en eller flere delpolitikker i en overordnet forebyggelsespolitik. Det kan f.eks. være en politik for samværs- eller omgangsformer, en politik for brug af digitale medier, en seksualpolitik m.m.

Politikker kan være med til at tydeliggøre rammerne for samvær mellem voksne og børn i dagtilbuddet, på skolen eller anbringelsesstedet samt børnene imellem. Politikker kan desuden sætte fokus på normer, situationer og kontekster, der hhv. begrænser og øger risikoen for overgreb. Inddrag gerne børn og unge i arbejdet med at udvikle politikker for adfærd og samvær, herunder digital adfærd.

Brug politikkerne aktivt, og drøft dem med løbende mellemrum med medarbejdere samt børn og unge, med henblik på evt. behov for justering eller revidering.

Ansættelser og introduktion til nye medarbejdere

Skolens, dagtilbuddets eller døgntilbuddets regler, rammer og forebyggelsespolitik kan med fordel tænkes ind i forbindelse med ansættelse af nye medarbejdere. I kan vælge at præsentere kandidater til stillingen for en case, hvor I får mulighed for at stifte bekendtskab med personens grænser, normer og værdier i arbejdet med børn. Samtidig får I sendt et tydeligt signal til ansøger om, at I lægger vægt på en åben og faglig kultur i jeres institution, hvor normer og værdier drøftes i et fagligt fællesskab.

Når der er valgt en kandidat til den ledige stilling, bør der indhentes referencer og børneattest efter gældende regler. Ved nyansættelser er det vigtigt med en grundig introduktion til de regler, rammer og politikker, I arbejder ud fra i institutionen.

Forebyggelse – faglig introduktion til temaet

Dette afsnit indeholder en overordnet introduktion til de temaer, som fagpersoner bør kende til i forhold til opgaven at forebygge overgreb mod børn. Det forebyggende arbejde i dagtilbud, skoler og døgntilbud består i at skabe rammer, der beskytter børnene mod overgreb, og understøtte børnenes personlige udvikling, herunder udvikling af sociale kompetencer. Det kalder vi 'ydre' og 'indre' forebyggelse¹⁰.

Ydre forebyggelse

Den ydre forebyggelse handler om de rammer, som institutionen eller skolen sætter for at forebygge og beskytte barnet mod overgreb. Et eksempel kan være rammer og regler for brugen af sociale medier, for påklædning, for leg eller samvær i det offentlige rum eller i mindre overvågede rum. Det kan være aftaler om, hvordan de voksne er sammen med børnene (berøring, sprog m.m.).

Der er behov for forskellige rammer og regler alt efter børnenes alder, samspil og udviklingsniveau. Der kan være behov for at regulere rammerne i perioder, og der kan være behov for særlige regler for enkelte børn eller for en gruppe af børn, hvis der viser sig at være særlige udfordringer med at afgrænse sig selv, opretholde personlige grænser eller forstå andres grænser. I den ydre forebyggelse tager de voksne ansvar for børnene.

Indre forebyggelse

Den indre forebyggelse handler om det pædagogiske arbejde, hvor børnene støttes i at forstå sociale spilleregler, at løse konflikter på en hensigtsmæssig måde, at mærke og forstå egne og andres grænser, at udtrykke egne og respektere andres grænser, at mærke, hvad det har lyst til og ikke har lyst til, at forstå forskellen på god og dårlig berøring og på gode og dårlige hemmeligheder. I den indre forebyggelse er der fokus på barnets personlige udvikling, så barnet på sigt bliver i stand til at beskytte sig selv og indgå i relationer med andre mennesker på en hensigtsmæssig måde.

Sammenhængen mellem ydre og indre forebyggelse

Det er vigtigt at afpasse forholdet mellem ydre og indre forebyggelse, så det passer til børnenes alder, udviklingsniveau og forudsætninger. Alle børn har brug for at blive beskyttet, og de har brug for et udviklingsrum, hvor de kan afprøve sig selv i relation til andre (børn og voksne) og gøre deres egne erfaringer. Hvis børnene er omgivet af for mange og for stramme regler og rammer, forhindres de i at gøre deres egne erfaringer og udvikle sig. Hvis der er for få rammer, risikerer man, at de ikke bliver beskyttet mod risikoen for overgreb.

Børns seksualitet og seksuelle udvikling

Barnets udvikling af seksualitet går hånd i hånd med barnets samlede udvikling og personlighedsdannelse. Barnet udvikler sin seksualitet i relationen med sine nærmeste omsorgspersoner. Det er vigtigt at kende forskellen på børns normale seksuelle adfærd og bekymrende eller grænseoverskridende seksuel adfærd, så man kan understøtte barnets seksuelle udvikling og forebygge, at børn bliver udsat for eller udsætter andre børn for seksuelt grænseoverskridende adfærd.

FORSLAG TIL EMNER, MAN KAN HAVE FOKUS PÅ I DET DIREKTE ARBEJDE MED BØRNENE:

- ▶ *Konfliktåndter, at gå sin vej ved konflikt-optrapning, sige nej ved grænseoverskridelser osv.*
- ▶ *Grænser, egne og andres grænser, og at man kan have forskellige grænser*
- ▶ *Viden om vold og seksuelle overgreb, herunder digitale overgreb*
- ▶ *Retten til egen krop*
- ▶ *Gode og dårlige hemmeligheder m.m.*
- ▶ *Adfærd og samværsformer, sprog, påklædning m.m.*
- ▶ *God digital adfærd*
- ▶ *Seksualundervisning/vejledning tilpasset barnets alder og behov*
- ▶ *Viden om rettigheder*
- ▶ *Oplysning om mulighederne for at søge rådgivning hos f.eks. Red Barnet, Børnetelefonen, Sex og Samfund m.fl.*

Screening for risikofaktorer

Fagpersoner kan også arbejde forebyggende ved kvalificeret og systematisk anvendelse af kendte risikofaktorer, f.eks. i forbindelse med familieførøgelse.

Ved systematisk screening af kommende forældre på fødeafdelinger eller i sundhedsplejen kan man bidrage til at forebygge, at kommende forældre udøver vold eller begår seksuelle overgreb mod deres børn. Hvis en familie vurderes at være i risiko, f.eks. fordi der er vold eller et højt konflikt-niveau mellem forældrene, kan man tilbyde forebyggende støtte såsom kurser i konflikt- og/eller vredeshåndtering, forældrekurser m.v.

TEMA 4:

Tidlig opsporing af vold og seksuelle overgreb

Tidlig opsporing af vold og seksuelle overgreb

Det er skadeligt for børn at blive udsat for fysisk vold, psykisk vold og seksuelle overgreb, herunder digitale overgreb. Derfor er det vigtigt, at overgreb opdages og stoppes så tidligt som muligt.

Lovgivning og vejledning

Det kommunale beredskab skal indeholde en beskrivelse af, hvordan jeres kommune arbejder med tidlig opsporing, samt hvordan det sikres, at medarbejdere og ledere har viden og kompetencer til at løse opgaven.

BARNETS LOV

§ 15, stk. 2:

Kommunalbestyrelsen skal udarbejde et beredskab til forebyggelse, **tidlig opsporing** og behandling af sager om overgreb mod børn. Beredskabet skal udformes skriftligt, vedtages af kommunalbestyrelsen og offentliggøres. Kommunalbestyrelsen skal revidere beredskabet løbende efter behov dog med maksimalt fire års intervaller.

VEJ NR 10073 AF 19/12/2023, PUNKT 77 (VEJLEDNING OM GENERELLE BESTEMMELSER I BARNETS LOV)

Beredskabet bør også omhandle kommunens initiativer til tidlig opsporing. Kommunen kan i den forbindelse blandt andet tage stilling til, om de fagpersoner i kommunen, som arbejder med børn og unge, har den fornødne viden til at opfange tegn og signaler fra børn og unge, der er eller har været udsat for overgreb.¹¹

Tidlig opsporing – den organisatoriske og ledelsesmæssige opgave

Det kan være en vanskelig og kompleks opgave at opspore overgreb mod børn. Det er derfor vigtigt, at fagpersoner har faglig viden, dels om hvilke forhold de skal være opmærksomme på, dels om de processer der indgår i afdækningen af et overgreb for såvel fagpersonen som barnet.

—

Det er skadeligt for børn at blive udsat for fysisk vold, psykisk vold og seksuelle overgreb, herunder digitale overgreb. Derfor er det vigtigt, at overgreb opdages og stoppes så tidligt som muligt.

Det er et ledelsesmæssigt ansvar at sikre, at fagpersoner har viden og tilbydes den fornødne faglige støtte, så de er klædt på til at være i kontakt med og støtte barnet, når der er mistanke om, at barnet har været udsat for overgreb. Hvis medarbejderne ikke har konkrete erfaringer med at opspore overgreb, kan det være nødvendigt at igangsætte systematisk kompetenceudvikling.

Det er desuden en ledelsesmæssig opgave at understøtte en åben og dialogbaseret kultur, hvor der er plads til at drøfte og reflektere over tvivl, dilemmaer og barrierer i relation til mistanke eller viden om overgreb mod et barn.

En måde at støtte medarbejderne på er at tilbyde supervisions- og sparringsmuligheder. Sparring er en umiddelbar mulighed for at drøfte en faglig opgave og blive afklaret i forhold til næste skridt. Supervision er et redskab til fagligt at håndtere de dilemmaer og udfordringer, man som fagperson møder i sit arbejde med børn. Supervisionen giver mulighed for at italesætte tanker, oplevelser, tvivl og dilemmaer i arbejdet med børnene samt bearbejde de følelsesmæssige påvirkninger i forbindelse med sagen. Supervision og sparring kan bidrage til at styrke fagpersoners faglige opgaveløsning.

Det er et vigtigt organisatorisk opmærksomhedspunkt at understøtte, at alle fagpersoner har mulighed for at søge sparring hos en kollega, en leder eller en tværfaglig samarbejdspartner, herunder sparring hos en børne- og ungerådgiver.

Hvis sparringsmulighederne skal fungere for fagpersonerne, skal de kende mulighederne, de skal være tilgængelige, og det skal være gennemskueligt for medarbejderne, hvornår det er relevant at bruge den ene mulighed frem for den anden.

Det er også vigtigt, at fagpersonerne kender de rammer for sparring, som lovgivning om tavshedspligt udstikker. Ved sparring på egen arbejdsplads kan man drøfte børn med leder og med de kollegaer, der har opgaver i forhold til barnet (f.eks. stuepersonalet i dagtilbuddet, lærerteamet i skolen). Hvis der er tale om sparring med tværfaglige samarbejdspartnere, er udgangspunktet, at man drøfter barnets forhold anonymt eller med samtykke fra forældrene¹².

Vær opmærksom på, at børn, bevidst eller ubevidst, vælger, hvem de vil betro sig til, hvis de bliver udsat for overgreb. Det er ikke sikkert, at de vælger den fagperson, der har den tætteste kontakt med barnet eller er udpeget som kontaktperson for barnet. Det vil sige, at alle faggrupper kan komme i spil i forhold til temaet opsporing af overgreb. Derfor giver det ikke mening organisatorisk at beslutte, at tidlig opsporing af overgreb er en opgave for udvalgte faggrupper. Der bør tages højde for dette forhold i planlægning af løbende kompetenceudvikling på dette område.

Tidlig opsporing – faglig introduktion til temaet

Dette afsnit handler om tidlig opsporing af overgreb mod børn, det vil sige at opdage eventuelle overgreb så tidligt som muligt. Det sker gennem et generelt fokus på børn og unges trivsel og mistrivsel, herunder tolkning af tegn og reaktioner, udsagn og adfærdsmønstre m.m.

I praksis bliver overgreb ofte først kendt, når barnet selv fortæller om det, eller når der er synlige mærker efter overgreb. Når det sker, kan overgrebene have stået på i lang tid.

Det er vigtigt at have viden om og kompetencer til at komme børnene i møde, så det aldrig alene bliver barnets ansvar at fortælle om overgreb, det udsættes for. Opsporing af overgreb er nemlig sjældent en enkeltstående begivenhed. Det er ofte en proces over tid, hvor både barnet og de voksne omkring barnet erkender, at barnet har været udsat for overgreb.

Den professionelle tvivl

Overgreb er et tabubelagt emne, som både rationelt og følelsesmæssigt kan være svært at forholde sig til. Det er ikke altid muligt at få be- eller afkræftet en mistanke om overgreb mod børn, og der er sjældent dokumentation for, at et overgreb har fundet sted. Derfor vil man ofte være i tvivl om, hvad der i virkeligheden er sket. Det kan føre til usikkerhed, tvivl eller i værste fald handlingslammelse.

Fagpersoners personlige erfaringer, holdninger, normer og barrierer i forhold til temaerne fysisk vold, psykisk vold, seksuelle overgreb, herunder digitale overgreb, bliver aktiveret, når der opstår mistanke om, at et barn har været udsat for overgreb.

Det kan være vanskeligt at rumme barnets fortælling, og man kan som fagperson blive overvældet af f.eks. beskyttertrang eller vrede mod den, der mistænkes for at have begået overgrebet. Det er vigtigt, at man som fagperson er bevidst om egne grænser og barrierer, så det ikke bliver en hindring for at reagere hensigtsmæssigt på en bekymring eller mistanke om overgreb.

Erfaringer peger på, at man skal være opmærksom på følgende fem dynamikker, der ubevidst kan komme i spil, når der opstår mistanke om overgreb mod et barn.¹³

De fem dynamikker er:

- ▶ Benægtelse – "Det kan simpelthen ikke passe".
- ▶ Normalisering – "Sådan er det vel blandt børn og unge i dag".
- ▶ Bagatellisering – "Det kunne jo have været værre".
- ▶ Hjælpeløshed – "Der er ikke noget, jeg kan gøre".
- ▶ Dramatisering – "Det er forfærdeligt, vi må straks gøre mere".

Den professionelle tvivl er et vilkår i sager om overgreb mod børn, som kalder på ledelsesmæssig opmærksomhed. Tvivlen kan bruges som drivkraft til refleksion og faglig sparring både monofagligt, tværfagligt og tværsektorielt for at få forskellige perspektiver belyst, før man træffer beslutning om handling.

Børns barrierer

Det er ikke kun fagpersoner, der kan blive ramt af tvivl, dilemmaer og barrierer.

Barnet gennemgår ofte en erkendelsesproces, hvor det forsøger at forstå, hvad det bliver udsat for eller har været udsat for. Det kan være en erkendelsesproces, som gentages, når der sker nyt i sagen, f.eks. hvis barnet bliver videoafhørt. Barnet kan komme i tvivl om, hvorvidt der er tale om overgreb, og om det overhovedet er sket og gennemleve denne tvivl gang på gang.

Der kan være forskellige grunde til, at barnet er lang tid om at erkende og sige højt, at det bliver udsat for overgreb. Barnet har måske ikke viden om eller sprog for overgrebet og ved ikke, at det er forkert og ulovligt. Når barnet begynder at forstå, hvad et overgreb er, vil det ofte være bange for reaktioner og konsekvenser både for sig selv og sin familie eller personen, der har begået overgrebet.

Barnet kan være præget af en oplevelse af skam, skyldfølelse og selvbefredelse, og forholdet til den, der begår overgrebene, kan være præget af ambivalens og loyalitetskonflikter.

Børn, der bliver udsat for overgreb, har brug for hjælp fra de voksne, der er omkring dem, for at forstå og sætte ord på den erkendelsesproces, de gennemgår, og blive klar til at søge hjælp til at få overgrebene stoppet. Det er derfor vigtigt altid at vise barnet, at man tror på det, som barnet fortæller.

Det er desuden centralt, at fagpersoner hjælper børn til at forstå deres rettigheder og informerer om, hvor man kan få hjælp, hvis man er udsat for vold eller seksuelle overgreb eller har en ven eller klassekammerat, der er udsat for overgreb. Det er særlig vigtigt at have fokus på børns kendskab til psykisk vold, herunder social kontrol samt overgreb, der foregår digitalt.

Faglige hypoteser om overgreb

Tidlig opsporing af overgreb kræver en særlig faglig opmærksomhed på, at et barns mistrivsel (også) kan handle om, at barnet bliver udsat for overgreb. Når man som fagperson støder på socialt udsatte familier, kan man være tilbøjelig til at gå ud fra, at årsagen til barnets mistrivsel er afdækket, f.eks. at barnets mistrivsel skyldes, at forældrene har et alkoholmisbrug, at de har psykiske lidelser eller er i kriminalitet.

Det er vigtigt at være opmærksom på, at der er forskningsmæssig dokumentation for, at overgreb ofte finder sted i familier karakteriseret ved f.eks. misbrugsproblemer, psykiske lidelser og kriminalitet.¹⁴ Der er desuden dokumentation for, at børn med handicap, som f.eks. ADHD eller autisme, er i større risiko for at blive udsat for overgreb end andre børn.¹⁵ Der kan altså være god grund til at arbejde med en ligeværdig faglig hypotese om overgreb, det vil sige en opmærksomhed på, at barnet ikke nødvendigvis kun er belastet af forældrenes vanskeligheder eller af et handicap, men måske også er udsat for overgreb.

Uanset hvilken faggruppe man tilhører, kan det give god mening at formulere hypoteser. Hypoteser er bedste bud på, hvad barnets mistrivsel kan skyldes. Ved at opstille flere ligeværdige hypoteser foldes flere forklaringsmodeller ud. Derved åbnes muligheden for at få undersøgt flere forskellige grunde til barnets mistrivsel. Når hypoteserne er opstillet, skal de undersøges, det vil sige be- eller afkræftes.

Nogle fagpersoner kan være tilbageholdende med at opstille faglige hypoteser om overgreb. Det kan hænge sammen med, at overgreb er et tabubelagt emne, og det kan have store konsekvenser for barnet og barnets familie, hvis en mistanke om overgreb italesættes. Det kan derfor opleves som et stort skridt at formulere en mistanke om overgreb, hvis der ikke er tydelige tegn og reaktioner eller udsagn, der peger i den retning. Men det er en vigtig del af arbejdet med hypoteser at forholde sig åbent til, at overgreb mod børn finder sted. Hvis ikke man gør det, er der en risiko for, at man ikke får øje på overgrebet, og at ansvaret for, at overgrebet bliver kendt, bliver overladt til barnet.

14 Ottosen m.fl. (2020): Psykisk vold mod børn i hjemmet – Et vidensgrundlag. VIVE.

15 Fysisk vold og seksuelle overgreb – En vidensindsamling, VIVE, 2021.

Relationsarbejde, samvær og kontakt

Når et barn er i mistrivsel er det vigtigt at invitere til samvær og kontakt, så man skaber mulighed for, at barnet kan fortælle eller på anden måde udtrykke, hvad der er svært, f.eks. hvis det bliver udsat for overgreb. Undersøgelser viser nemlig, at en tryk relation har stor betydning for, om barnet tør betro sig til den voksne.

Det barn, der er udsat for overgreb, kan befinde sig i en erkendelsesproces, hvor det forsøger at få hold på om det, der foregår, er normalt. Det kan være en svær erkendelsesproces for barnet, fordi overgreb er tabuiseret, noget man ikke taler om.

Børn, der bliver udsat for overgreb, har derfor brug for voksne, der rækker ud, forsøger at forstå, understøtter erkendelsesprocessen, hjælper fortællingen om overgrebet frem og hjælper med at forstå, hvad der sker, når overgrebet er blevet kendt.

At tale med børn

Det er væsentligt at tale med barnet, når man skal opbygge en tillidsfuld kontakt eller et tillidsbaseret møde. Denne opgave består både i at opfange barnets egne initiativer til at fortælle, hvad det er udsat for, og selv tage initiativ til at spørge ind til barnet, hvis barnet udviser bekymrende adfærd, uforklarlige adfærd ændringer eller andre tegn på mistrivsel.

INSPIRATION:

Tænk over de fysiske rammer, er der f.eks. mulighed for at tale uforstyrret? Kan der skabes et trygt rum? Vær opmærksom på at skabe rammer, hvor det respekteres, at det kan være meget privat for barnet at fortælle f.eks. om sit familieliv, om problematikker i venskaber og fritidsaktiviteter eller at fortælle om overgreb.

Overvej, om det er mest hensigtsmæssigt at stille direkte spørgsmål til barnet, eller om det er bedre at spørge mere generelt til barnets trivsel. Eksempler på generelle spørgsmål er:

Hvordan går det derhjemme? I skolen? I klubben? Med kammeraterne? Hvordan er stemningen hjemme hos jer? Hvem kan du tale med, hvis du er sur eller ked af det? Hvordan har du det, når du tjekker din mobil? Eksempler på direkte spørgsmål kan være: Har du oplevet at blive slået eller truet? Har du oplevet, at nogen har været grænseoverskridende over for dig? Rørt ved din krop på en måde, som du ikke brød dig om? Er der sket noget online, som du gerne vil fortælle om? Har du oplevet at blive bedt om at sende billeder, som du ikke havde lyst til at sende?

Hvis man ikke kender barnet på forhånd (f.eks. en børne- og ungeråd giver) kan det være en idé at spørge nogen, der kender barnet godt, hvordan man bedst kommer i kontakt med barnet.

Husk – hvis man ikke får svar på sine spørgsmål, er det ikke nødvendigvis, fordi barnet ikke har oplevet noget eller ikke vil tale om det. Det kan være nødvendigt at vende tilbage – mange gange – hvis man efter en samtale fortsat er bekymret.

Hvis barnet fortæller om/bekræfter en mistanke om overgreb, må man gerne stille nysgerrige og afklarende spørgsmål, som f.eks.: *Hvor har du set/hørt det? Kan du vise mig, hvad der skete? Kan du sige lidt mere om det?* eller *Vil du vise mig din chat? Må jeg se profilen?* Barnets svar på disse spørgsmål kan bidrage til at afklare, om der er tale om en misforståelse, eller om der er grund til at være bekymret for barnet. Det er vigtigt ikke at stille ledende spørgsmål. Ledende spørgsmål kan skabe tvivl om, hvad der reelt var barnets oplevelse, og hvor høj grad barnet blev præget af den voksne.

Det er vigtigt at rumme barnets udsagn, hvis barnet fortæller, at det er udsat for overgreb. Det vil sige at lytte til barnets udsagn, at bekræfte barnet i, at det var rigtigt at fortælle det til en voksen, og at barnet kan forvente hjælp. Det er især vigtigt at undlade at give udtryk for en eventuel skepsis eller mistro i forhold til barnets udsagn. Børn, der har været udsat for overgreb, kan selv være meget i tvivl om, hvad der er sket. De er derfor meget sårbare overfor tvivl, mistro eller skepsis fra den voksnes side.

Efter en samtale om overgreb er det vigtigt at runde samtalen af, bekræfte barnet i, at det har handlet rigtigt, og at det kan forvente hjælp fra den voksne. Det er også vigtigt at følge op på, hvordan barnet har det, og bidrage til, at barnet bliver tilstrækkeligt informeret om, hvad der sker i sagen.

Husk altid underretningspligten, hvis barnet fortæller noget, der bekymrer dig.

Andre kommunikationsformer

Samvær og kontakt med barnet handler ikke kun om at få det til at tale. Det er ikke alle børn, der har et sprog, og for små børns vedkommende vil en fortælling om overgreb ofte fremstå både fantasifuld og usammenhængende, fordi de ikke har ord til at gengive, hvad de har været udsat for. Uanset om barnet har et sprog eller ej, er der mange informationer at hente i barnets nonverbale kommunikation. Det handler om at komme tæt på barnet, så man bliver opmærksom på barnets adfærd, lege, en særlig optagethed, kropssprog, relationer til andre børn og voksne, herunder om barnet undgår bestemte situationer eller personer m.m. De informationer, man får om barnet, kan kræve yderligere afdækning, f.eks. systematiske observationer og/eller samtaler med barnet og barnets forældre, eller kræve, at der sendes en underretning til myndighedsafdelingen.

Samarbejde med forældre

Forældre er som udgangspunkt dem, der er tættest på barnet. De kender barnet rigtig godt og har måske andre perspektiver på barnets adfærd, trivsel og udvikling end fagpersoner, fordi de ser og oplever barnet i en anden kontekst. Nogle forældre vil desuden have vigtig viden om overgreb, barnet har været udsat for og har fortalt forældrene om. Det er derfor oplagt at søge et etableret tillidsbaseret samarbejde med forældrene, når der opstår undren eller bekymring i forhold til barnet.

Når man arbejder på at etablere et tillidsbaseret samarbejde med forældrene, skal man dog være opmærksom på, at man ikke må fortælle dem, hvis de mistænkes for at begå overgreb mod deres barn. Det er vigtigt, at myndighedsafdeling og politi får mulighed for at undersøge mistanken, inden forældrene får mulighed for at true barnet til tavshed eller slette spor.

Nogle forældre kan have modstand mod et samarbejde. De har måske ikke tillid til offentligt ansatte, de kan frygte at blive stemplet som dårlige forældre eller frygte, at deres børn bliver taget fra dem. Det er vigtigt at blive ved med at søge samarbejdet både på grund af de informationer, forældrene kan bidrage med, og også fordi det kan være værdifuldt, hvis det senere bliver nødvendigt at sende en underretning, og i værste fald sende en underretning uden at orientere forældrene, fordi en mistanke om overgreb mod barnet retter sig mod dem. Her vil det ofte lette processen med at genetablere samarbejdet, hvis der har været et velfungerende samarbejde før underretningen.

Forældresamarbejde kan være vanskeligt og komplekst, når børn udsættes for overgreb. Det kræver ledelsesmæssig fokus, opbakning og støtte.

Særlige opmærksomheder

Det er vigtigt, at fagpersoner, der har kontakt med børn og unge, har en grundlæggende viden, f.eks. om omfang, karakteristika, konsekvenser og følgevirkninger, når et barn bliver udsat for overgreb.

Læs mere om seksuelle overgreb, fysisk vold og psykisk vold i SISO's publikation *Den professionelle tvivl – En håndbog om tidlig opsporing af overgreb mod børn og unge, 2022*.¹⁶

Særligt udsatte børn

Flere grupper af børn kan overordnet siges at være i særlig risiko for at blive udsat for overgreb, nemlig børn med handicap, anbragte børn og børn, der lever i socialt udsatte familier. Derudover er børn af to forældre, der er indvandrere eller efterkommere, i højere grad udsat for vold end andre børn.

Børn med handicap er i højere grad i risiko for at blive udsat for henholdsvis vold og seksuelle overgreb end øvrige børn. Det gælder især for tre typer af handicap: ADHD, autisme og udviklingshæmning.¹⁷

Barnets handicap kan udgøre en særlig faglig udfordring, når det gælder opsporing af overgreb. Måske er det vanskeligt for barnet at kommunikere med omverdenen, og som fagperson kan man have svært ved at tolke adfærd, tegn og reaktioner. Man kan være i tvivl om, hvorvidt en bekymrende adfærd skal tilskrives barnets handicap, eller at barnet har været udsat for overgreb. Det har stor betydning, at man som fagperson kender barnets handicap og er opmærksom på at reagere, når et barn ændrer adfærd. Læs mere om denne gruppe i SISO's *Håndbog om vold og seksuelle overgreb mod børn med handicap*.¹⁸

¹⁶ <https://www.sbst.dk/udgivelser/2022/den-professionelle-tvivl-en-haandbog-om-tidlig-opsporing-af-overgreb-mod-boern-og-unge>

¹⁷ Fysisk vold og seksuelle overgreb – En vidensindsamling, VIVE, 2021.

¹⁸ Socialstyrelsen. (2017). Vold og seksuelle overgreb mod børn med handicap – Håndbog om forebyggelse, opsporing og håndtering.

Anbragte børn og unge er oftere udsat for vold og seksuelle overgreb end andre både før og under anbringelsen. En forløbsundersøgelse af anbragte børn viser, at vold og seksuelle overgreb er anbringelsesårsag for en betydelig andel af de anbragte børn og unge¹⁹. Den viser også, at en større procentandel af de anbragte unge har oplevet vold og seksuelle overgreb begået af voksne eller børn i og udenfor anbringelsesstedet indenfor det sidste halve år end jævnaldrende, der ikke er anbragt.²⁰

Børn, der lever i socialt udsatte familier, er en tredje gruppe, som er i større risiko for vold og seksuelle overgreb end andre børn. En dansk undersøgelse viser, at udsatte unge oftere oplever fysisk vold i og uden for hjemmet end andre unge. De unges udsathed er målt på, at de har dårligere trivsel og lavere fagligt niveau i skolen end deres jævnaldrende, og at de unges forældre har et lavere uddannelsesniveau og svagere arbejdsmarkedstilknytning end jævnaldrendes forældre.²¹

Desuden viser internationale undersøgelser, at børn af forældre med begrænset uddannelse, misbrugsproblemer, psykiske lidelser, antisocial adfærd, eller som begår kriminalitet, er i større risiko for at blive udsat for overgreb end andre børn. Undersøgelserne viser også, at jo flere risikofaktorer, der er til stede, jo højere er sandsynligheden for, at der forekommer overgreb i familien.²²

Særligt om digitale overgreb

For digitale overgreb gælder det, at børn ofte ikke tror, at de voksne forstår dem – eller deres følelser. De har ikke tillid til, at voksne kan hjælpe dem eller forstår, hvad der foregår på digitale medier. Det er derfor vigtigt, at man som fagperson viser børnene, at man gerne vil forstå deres digitale liv, og at man er nysgerrig på både de positive, og også de negative oplevelser og erfaringer, børnene har med sig.

En dansk undersøgelse²³ identificerer otte barrierer for børn for at søge støtte, når de har oplevet noget ubehageligt online:

- ▶ Følelse af skyld og skam
- ▶ Frygten for konsekvenser
- ▶ Frygten for at miste yderligere kontrol
- ▶ Manglende tro på, andre kan hjælpe
- ▶ Manglende forståelse hos voksne
- ▶ Hændelsen opleves ikke alvorlig nok til at søge hjælp
- ▶ Manglende kendskab til støttemuligheder
- ▶ At "lukke ned" opleves som den bedste måde at komme videre på.

19 Egelund, Tine m.fl. (2008): Anbragte børn og udvikling og vilkår, SFI.

20 Laustsen, Mette m.fl. (2015): Anbragte 15-åriges hverdagsliv og udfordringer – del II. VIVE.

21 Oldrup, Helene m.fl. (2011): Vold mod børn og unge. SFI.

22 Ottosen m.fl. (2020): Psykisk vold mod børn i hjemmet. Et vidensgrundlag. VIVE.

23 Rapport: Barrierer for at søge hjælp blandt børn og unge, der oplever digitale krænkelse, Red Barnet, marts 2024: <https://sletdet.redbarnet.dk/wp-content/uploads/2024/02/Rapport-Digitale-krænkelser-barrierer-2024.pdf>

Tidlig opsporing af vold og seksuelle overgreb

Grooming

Det er vigtigt, at professionelle kender til begrebet grooming, så de har mulighed for at få øje på eventuelle groomingprocesser og reagere på dem. Grooming kan både foregå fysisk og digitalt og er i dag i høj grad rykket online.

Grooming er betegnelsen for en proces, hvor den voksne, der vil begå seksuelle overgreb, opbygger en relation til barnet med et seksuelt mål for øje ved at anvende manipulation, løgne, smiger og ros og påføre barnet ansvar og skyldfølelse. Derved nedbrydes barnets grænser gradvist, og det kan i mange tilfælde ende med at medvirke, tilsyneladende frivilligt, i seksuelle aktiviteter, der skal tilfredsstille krænkeren.

Grooming går fra en indledende opbygning af kontakt til at blive en tillidsfuld relation. Den tætte relation gør det vanskeligt for barnet at sige fra, og det skaber adgang til at komme fysisk tættere på barnet og gradvist nedbryde grænser for så i sidste ende at få adgang til at kunne begå det seksuelle overgreb. Groomeren vil ofte gøre meget ud af vigtigheden af den tætte tillid, herunder at holde relationen hemmelig. Relationen kan fastholdes over tid ved at bruge trusler og tvang. Netop fordi relationen bygger på tillid, tryghed og oplevelsen af at have fundet en allieret/en beskytter, vil det være særdeles vanskeligt for barnet at bryde hemmeligheden.

Grooming kan være en meget kort proces eller en længere proces, f.eks. kan grooming, der foregår online, ske på få minutter. Det betyder, at der kan være meget kort tid fra f.eks. en venneanmodning online til selve krænkelsen.²⁴

Børn med bekymrende eller grænseoverskridende seksuel adfærd

Det er en naturlig del af børns udvikling at være optaget af seksuelle ord, emner og lege i perioder. Barnets udvikling af seksualitet kan også have en digital dimension, som er vigtigt at være opmærksom på.

Nogle børn udvikler seksuelt bekymrende eller grænseoverskridende adfærd. Det er vigtigt, at fagpersoner er særligt opmærksomme på børn, der har overdreven interesse eller optagethed i forhold til seksuelle emner og/eller større viden om seksuelle emner, end man ville forvente af aldersgruppen.

Derudover er det vigtigt at være opmærksom på de relationer, børn indgår i, om der er aldersmæssig, modenhedsmæssig eller intellektuel ulighed, om den seksuelle leg eller adfærd indebærer følelser af skyld, skam, angst eller tvang.

Læs mere i publikationen *Børn og unge med seksuelt bekymrende eller grænseoverskridende adfærd – Handleveje ved bekymring for et barns seksuelle adfærd*.

Fønix er et landsdækkende specialiseret tilbud, der retter sig mod børn og unge op til 18 år med seksuelt bekymrende, grænseoverskridende eller krænkende adfærd overfor andre børn. Der findes fem Fønix-enheder, der organisatorisk er tæt forankret med De Danske Børnehuse og bistår landets kommuner med hjælp og støtte til målgruppen.

Læs mere her: <https://fønix-danmark.dk/>

Børn og unge kan desuden få råd og vejledning anonymt i Red Barnets specialiserede rådgivning om børn og unge med bekymrende seksuel adfærd – TalMedOs.

<https://talmedos.redbarnet.dk/>

TEMA 5:

Håndtering og handleveje ved vold og seksuelle overgreb

Håndtering og handleveje ved vold og seksuelle overgreb

Fagpersoner, der arbejder med børn, har pligt til at handle, hvis de får mistanke eller viden om overgreb mod børn.

Lovgivning og vejledning

Det kommunale beredskab skal beskrive konkrete handleveje, så alle medarbejdere og ledere ved, hvordan de skal handle.

BARNETS LOV

§ 15, stk. 2:

Kommunalbestyrelsen skal udarbejde et beredskab til forebyggelse, tidlig opsporing og **behandling af sager** om overgreb mod børn. Beredskabet skal udformes skriftligt, vedtages af kommunalbestyrelsen og offentliggøres. Kommunalbestyrelsen skal revidere beredskabet løbende efter behov, dog med maksimalt fire års intervaller.

VEJLEDNING OM GENERELLE BESTEMMELSER I BARNETS LOV, PUNKT 77:

Beredskabet bør beskrive, hvordan sager om overgreb mod børn og unge skal behandles i overensstemmelse med lovgivningen. Dette omhandler eksempelvis, at der i beredskabet beskrives klare procedurer for, hvordan fagpersoner skal handle ved viden eller mistanke om overgreb mod et barn eller en ung, samt hvordan der skal handles afhængigt af den tilgængelige viden, og hvem mistanken evt. retter sig mod. Eksempelvis kan beredskabet angive, hvornår og hvordan fagpersoner skal indgive underretning til den kommunale forvaltning, samt hvad en underretning skal indeholde. Det kan også beskrives, i hvilke situationer barnets eller den unges forældre ikke bør orienteres om underretningen, eksempelvis hvis mistanken retter sig mod en eller begge af barnets eller den unges forældre.

Beredskabet bør ligeledes omhandle den kommunale forvaltnings behandling af sager om viden eller mistanke om overgreb mod børn eller unge. I den forbindelse kan der beskrives procedurer for kommunens håndtering af underretninger om, at et barn eller en ung har behov for støtte. Sådanne procedurer skal udarbejdes i overensstemmelse med reglerne om underretning og behandling af underretninger.²⁵

Fagpersoner, der arbejder med børn, har pligt til at handle, hvis de får mistanke eller viden om overgreb mod børn.

Håndtering – den organisatoriske og ledelsesmæssige opgave

Når der opstår mistanke eller viden om, at et barn har været udsat for overgreb, bringes en række lovgivningsmæssige forpligtelser i spil. For medarbejdere og ledere i f.eks. dagtilbud og skole er den primære forpligtelse at udarbejde en underretning, mens børne- og ungerådgiveren er underlagt en specifik lovgivning om håndtering af underretninger om overgreb mod børn.

Det er en organisatorisk opgave at beskrive procedurer for håndtering af sager om overgreb, der sikrer, at sagerne bliver håndteret på en kvalificeret måde. De alvorlige sager om overgreb rummer mange handlinger, der skal koordineres og gennemføres i den rigtige rækkefølge med et særligt fokus på barnets perspektiv. Procedurerne bør være overskuelige, gennemsigtige og kendte af de medarbejdere og ledere, der skal anvende dem.

For langt de fleste fagpersoner er håndtering af sager, hvor overgreb bliver kendt, en uvant situation og en stor udfordring. Det styrker handlekraft og ansvarlighed at kende egne og andres handleveje. Det vil sige at vide præcist, hvor langt ens eget ansvar går, og hvad der sker, når andre faggrupper tager over, samt hvilke informationer og hvilket samarbejde man kan forvente, imens sagen behandles. Denne gennemsigtighed giver desuden mulighed

for at reagere hurtigt, hvis en enkelt fagperson eller faggruppe ikke lever op til sit ansvar.

Et beredskab bør indeholde konkrete oplysninger om, hvordan man opfylder sin underretningspligt i jeres kommune. Det vil sige, hvilke oplysninger en underretning bør indeholde, hvor man kan finde eventuelle skabeloner, der skal anvendes, hvordan man sender en underretning/hvorhen man sender den.

Det bør desuden indeholde oplysning om, hvor man kan få sparring og rådgivning i forhold til underretninger, herunder rådgivning i akutte situationer: Mailadresser, telefonnumre, døgnvagtordninger, links til skabeloner m.m.

Derudover bør beredskabet indeholde konkrete oplysninger om, hvordan myndighedsafdelingen behandler underretninger, der omhandler mistanke eller viden om overgreb mod børn. Vær opmærksom på, at der ligger en formidlingsopgave i at beskrive myndighedsafdelingens sagsgange for de øvrige faggrupper. Det kan være vanskeligt for fagpersoner udenfor myndighedsafdelingen at forstå lovtekst.

Beredskabet bør også indeholde oplysninger om, hvordan kommunen samarbejder med tværsektorielle samarbejdspartnere som f.eks. børnehuse og politi, samt hvilke forventninger der er til disse samarbejdspartnere.

Håndtering – faglig introduktion til temaet

Dette afsnit beskriver underretningspligt, sagsgange fra den første bekymring og overvejelser over, hvem mistanken retter sig mod, til underretning og myndighedsafdelingens modtagelse af og arbejde med underretningen samt myndighedsafdelingens samarbejde med tværfaglige og tværsektorielle samarbejdspartnere.

Underretningspligt

Kommunens myndighedsarbejde er baseret på, at både fagpersoner og borgere løbende orienterer børne- og ungerådgiveren, når der opstår bekymring for et barn, herunder mistanke eller viden om, at et barn udsættes for overgreb. Der skelnes mellem almindelig underretningspligt for borgere og skærpet underretningspligt for fagpersoner, der arbejder med børn og unge.

Almindelig underretningspligt

Alle borgere har pligt til at underrette kommunen, hvis de har kendskab til, at et barn udsættes for vanrøgt eller mishandling. Det kan f.eks. være i situationer, hvor borgeren bliver bekendt med, at barnet for fysisk vold, psykisk vold eller seksuelle overgreb, herunder digitale overgreb.

BARNETS LOV

§ 135:

Den, der får kendskab til, at et barn eller en ung under 18 år fra forældres eller andre opdrageres side udsættes for vanrøgt eller nedværdigende behandling eller lever under forhold, der bringer dets sundhed eller udvikling i fare, har pligt til at underrette kommunen.

Skærpet underretningspligt

Fagpersoner, der arbejder med børn og unge, har skærpet underretningspligt, hvis de under udførelsen af deres arbejde får mistanke eller viden om, at et barn har behov for særlig støtte. Underretningspligten er personlig. Det betyder, at man som fagperson aldrig kan fritages for ansvar for at underrette, heller ikke på grund af evt. uenighed med lederen om, hvorvidt der skal udarbejdes en underretning.

BARNETS LOV

§ 133:

Personer, der udøver offentlig tjeneste eller offentligt hverv, skal underrette kommunalbestyrelsen, hvis de under udøvelsen af tjenesten eller hvervet får kendskab til eller grund til at antage, at

- 1) et barn eller en ung under 18 år kan have behov for særlig støtte efter denne lov,*
- 2) et barn umiddelbart efter fødslen kan få behov for særlig støtte efter denne lov på grund af de kommende forældres forhold,*
- 3) et barn eller en ung under 18 år kan have behov for særlig støtte efter denne lov på grund af barnets eller den unges ulovlige skolefravær eller undladelse af at opfylde undervisningspligten, eller*
- 4) et barn eller en ung under 18 år har været udsat for overgreb.*

Underretning til Ankestyrelsen

Hvis man som fagperson oplever, at kommunen ikke handler tilstrækkeligt hurtigt eller relevant på baggrund af en underretning, kan man sende en underretning direkte til Ankestyrelsen. Ankestyrelsen har mulighed for at pålægge kommunen at foretage konkrete sagsbehandlingskridt eller træffe afgørelser i sagen.

Handleveje i forhold til grad af bekymring

Graden af viden vil have betydning for, hvordan fagpersoner skal handle, når der opstår mistanke eller viden om overgreb mod børn. Man kan skelne mellem tre typer af viden:

1. grad: Bekymring

En bekymring er en diffus oplevelse af, at der er noget galt med et barn eller dets familie. Bekymringen kan være opstået på baggrund af et barns generelle mistrivsel eller adfærdssændringer, som man ikke kender grunden til. Bekymringen kan i første omgang føre til observation af barnet i en periode og evt. samtale med forældrene, med mindre bekymringen går på, om forældrene begår overgreb (fysisk, psykisk, seksuelt eller digitalt) mod barnet. I nogle tilfælde vil det være relevant at udarbejde en underretning på baggrund af en bekymring. Det afhænger af, dels hvor alvorlig bekymringen er, dels hvor pludseligt bekymringen er opstået.

2. grad: Mistanke

Mistanke forstås som mere end blot en bekymring. Mistanken kan opstå på baggrund af en nærmere observation af barnet eller på baggrund af udsagn fra barnet, barnets særlige optagethed eller en anderledes adfærd. Den kan også opstå på baggrund af udsagn eller oplysninger fra anden side. Når der opstår mistanke om overgreb mod et barn, skal der altid udarbejdes en underretning.

3. grad: Viden

Konkret viden handler om de situationer, hvor det bliver kendt, at et barn har været udsat for en konkret handling i form af fysisk vold, psykisk vold eller seksuelle overgreb, herunder digitale overgreb, begået af en eller flere personer. Denne viden kan komme fra udsagn fra barnet selv, fra vidner eller fra tilståelse fra den person, som har udsat barnet for overgreb. Når der opstår viden om, at et barn har været udsat for overgreb, skal der altid udarbejdes en underretning. Her vil der som hovedregel være tale om en akut underretning. Det kan være en fordel med en telefonisk kontakt med myndighedsafdelingen, når det er akut, men en mundtlig underretning bør altid følges op af en skriftlig underretning.

Generelle opmærksomhedspunkter

Hvis der opstår bekymring for et barns trivsel, eller der opstår mistanke eller viden om, at barnet udsættes for overgreb, er der generelle handleveje, som det er vigtigt at være opmærksom på. Det er f.eks. sparring med kollegaer, skriftlighed i forhold til observationer, udsagn m.m., samarbejde mellem leder og medarbejder. Nedenfor beskrives generelle opmærksomhedspunkter for henholdsvis leder og medarbejder.

Generelle opmærksomhedspunkter som medarbejder

Hvis en fagperson har bekymring eller mistanke om, at et barn udsættes for vold eller seksuelle overgreb, herunder digitale overgreb, kan vedkommende med fordel drøfte mistanken med andre fagpersoner, der kender barnet, f.eks. pædagoger på stuen eller lærere i teamet. Det er vigtigt at nedskrive, hvad der konkret har ført til bekymring eller mistanke (f.eks. noget, barnet har tegnet, sagt eller gjort, en pludselig adfærdsendring, noget andre har sagt), så udsagn, observationer og indtryk fastholdes til senere brug, f.eks. hvis der skal skrives en underretning.

Det er vigtigt at orientere lederen om de overvejelser, der er, og baggrunden for disse. Lederen har det overordnede ansvar for institutionens håndtering af mistanke om overgreb. En orientering til lederen fritager dog ikke den enkelte fagperson for ansvar, da underretningspligten er personlig. Det betyder, at fagpersonens pligt til at underrette fortsat gør sig gældende, hvis lederen ikke er til stede eller ikke er enig i bekymringen.

Når der opstår mistanke eller viden om overgreb mod børn, skal der altid handles. Det betyder, at der skal sendes en underretning til myndighedsafdelingen. Det kan være en fordel at være i tæt kontakt med myndighedsafdelingen for at få råd og vejledning i forhold til underretningen, samt hvilke forventninger der er til institutionen. Det kan også være for at få rådgivning, i forhold til hvordan man kan støtte barnet, hvordan man kan tale med barnet om, hvad det har behov for, og hvad der kommer til at ske, og hvordan man kan bidrage til at skabe en hverdag, der fungerer for barnet, mens sagen er under behandling. Derudover er det vigtigt med en forventningsafstemning mellem medarbejder og leder om, hvem der gør hvad, f.eks. hvem har kontakten til forældre og til børne- og unge rådgiver.

Særligt om digitale overgreb

Ved mistanke eller viden om et digitalt overgreb er dokumentation vigtig. Dokumentation kan f.eks. sikres ved at screenshotte, fotografere og gemme beskedlogs, billeddelinger, URLs, brugernavne, og hvilke sociale medier de tilhører. Denne dokumentation skal bruges ved en evt. politianmeldelse og til at få fjernet materialet på relevante platforme. Det er desuden vigtigt at få stoppet det digitale overgreb, f.eks. ved at slette materiale (når det er dokumenteret) og ved at blokere afsendere m.m.

Vær opmærksom på ikke at gemme dokumentation på fagpersoners eller lederes egne devices.

Man kan få råd og vejledning vedr. håndtering af digitale overgreb ved at ringe til Red Barnets SletDet-rådgivning: 29270101.

Håndtering og handleveje ved vold og seksuelle overgreb

Generelle opmærksomhedspunkter som leder

Lederen er ansvarlig for den overordnede håndtering af mistanke eller viden om overgreb mod et barn, herunder vurdere de oplysninger, der ligger til grund for en mistanke om overgreb, tage stilling til, om der er brug for at observere barnet yderligere, tale mere med barnet, om der er behov for tværfaglig sparring, eller om der er grundlag for at sende en underretning til myndighedsafdelingen med det samme. Det er vigtigt at holde fagpersoner, der har præsenteret en mistanke eller viden om overgreb, orienteret om, hvad forventningerne er til vedkommende, særligt i forhold til barnet og barnets forældre. Hvis lederen vurderer, at der ikke er grundlag for at sende en underretning til myndighedsafdelingen, vil det være lederens opgave at gøre medarbejderen opmærksom på den personlige underretningspligt. At underretningspligten er personlig betyder, at den enkelte medarbejder har pligt til selv at vurdere, om vedkommende finder, at der er grundlag for at sende en underretning og sørge for, at den bliver sendt, også selvom lederen vurderer, at der ikke er grundlag for at sende den.

Vær opmærksom på, at sager om overgreb mod børn og unge kan påvirke fagpersoner. Der kan derfor være behov for at støtte fagpersonerne til at rumme sagen, mens udredningsprocessen foregår.

Nedenstående figur er en illustration af et ideelt samarbejde mellem medarbejder og leder, f.eks. i et dagtilbud eller en skole:

Handleveje i forhold til den, som mistanken retter sig mod

Der kan være forskellige handleveje i sager om overgreb mod børn, alt efter hvem der evt. mistænkes for at have begået overgrebet. Man kan skelne mellem fire forskellige kategorier af mistænkte:

- En eller begge forældre (herunder stedforældre, primære omsorgsgivere)
- Andre i barnets netværk eller en ukendt
- En ansat
- Et andet barn.

De fleste handlinger er de samme, uanset hvem mistanken retter sig mod. Disse handlinger er beskrevet som generelle handleveje for henholdsvis medarbejder og leder ovenfor. Der er enkelte vigtige opmærksomhedspunkter, hvis mistanken retter sig mod en eller begge forældre, hvis mistanken retter sig mod en ansat eller mod et andet barn. Disse opmærksomhedspunkter er beskrevet i teksten nedenfor.

Særlige forhold, hvis mistanken retter sig mod en eller begge forældre/primære omsorgspersoner

Hvis en fagperson får mistanke om, at forældre (eller stedforældre/primære omsorgspersoner) begår overgreb mod deres barn, er det vigtigt ikke at orientere forældrene om mistanken. Man skal heller ikke orientere forældrene om den underretning, der bliver sendt til myndighedsafdelingen. Hvis forældrene bliver orienteret om, at de er under mistanke for at begå overgreb mod deres barn, risikerer man, at de presser eller truer barnet til at lade være med at sige noget, ændre sin fortælling eller trække sit udsagn tilbage. Der er også en risiko for, at forældrene kan nå at fjerne vigtigt bevismateriale.

Særlige forhold, hvis mistanken retter sig mod en ansat

Hvis en fagperson får mistanke om, at en ansat begår overgreb mod et eller flere børn, er det vigtigt at gå direkte til den nærmeste leder (hvis mistanken rettes mod den nærmeste leder, kontakter man vedkommendes nærmeste leder). Mistanken kan opstå på baggrund af egne observationer, men den kan også være rejst af en pårørende eller andre udenfor institutionen. Det er ikke hensigtsmæssigt, at mistanken drøftes med andre end den relevante leder.

Det er lederens opgave at vurdere tyngden af de informationer, der ligger bag mistanken. Denne indledende vurdering kan føre til, at mistanken opfattes som ubegrundet, at der er brug for at undersøge sagen yderligere, eller at mistanken

opfattes som begrundet. Uanset hvad vurderingen er, er det vigtigt, at lederen informerer den øverste ledelse/direktør, og det er vigtigt, at HR-afdelingen involveres, fordi det også er en personalesag. Det kan i situationen virke voldsomt at inddrage både den øverste ledelse og HR-afdelingen, hvis man vurderer, at mistanken er ubegrundet, men en mistanke kan opstå igen, måske under ansættelse i en anden institution i kommunen. Her vil HR-afdelingen have en vigtig rolle som dem, der kan få øje på et evt. mønster og dokumentere dette.

Hvis det vurderes, at mistanken har en karakter, der begrunder, at sagen politianmeldes, er det vigtigt, at der sker en nøje koordinering af alle sagsskridt (stillingtagen til politianmeldelse, tjenestefrihed/bortvisning, aflevering af nøgler m.m., information til den mistænkte medarbejder, information til barnets forældre, underretning til myndighedsafdelingen, information til øvrige forældre/øvrige personale, stillingtagen til information til børnegruppen).

Vær opmærksom på, at disse handlinger finder sted ret hurtigt efter hinanden. Alle sagsskridt fører til, at flere personer får kendskab til mistanken. Det vil derfor være hensigtsmæssigt med en nøje tilrettelæggelse af, hvem der skal informeres, i hvilken rækkefølge og af hvem. Man kan f.eks. nedsætte en handlegruppe bestående af ledelses- og/eller chefrepræsentanter fra de områder, der er involveret i sagen, som kan påtage sig ansvaret for overordnet koordinering af de mange sagsskridt.

Netop fordi kompleksiteten/intensiteten er høj i denne type sager, er der en risiko for, at barnet og familiens perspektiv forsvinder. Det er derfor en væsentlig opgave at koordinere med de fagpersoner, der har kontakt med barnet i hverdagen, og i forhold til børne- og ungerådgiveren.

Sager om mistanke mod en ansat kan sætte dybe spor både hos den mistænkte, det øvrige personale og de øvrige børns forældre. Det gælder, uanset om der er tale om en begrundet eller ubegrundet mistanke. Der kan i en personalegruppe opstå stærke følelser af sympati eller antisympati i forhold til den mistænkte medarbejder. Der kan derfor være behov for krisestøtte og tydelig kommunikation til den mistænkte kollegaer.

Der vil som udgangspunkt være behov for en eller anden grad af kommunikation til omgivelserne, f.eks. børnegruppen, de øvrige børns forældre, forældrebestyrelsen m.m. Børn og forældre vil sandsynligvis lægge mærke til, hvis

f.eks. en lærer forsvinder fra skolen. Der vil derfor hurtigt kunne opstå rygter, som kan være svære at håndtere efterfølgende. Kommunikation til dem, som ikke er direkte parter i sagen, bør være overordnet og holde sig indenfor reglerne om tavshedspligt, samtidig med at institutionen påtager sig ansvar og tilbyder hjælp og støtte. Undervejs i forløbet vil der formentlig skulle tages stilling til, om den mistænkte medarbejder kan blive/vende tilbage til arbejdspladsen, skal flyttes til en anden arbejdsplads, eller om ansættelsen i kommunen skal ophøre. Uanset hvilken løsning der vælges, kan der også her være behov for en ledelsesmæssig indsats i forhold til at genoprette tilliden både hos medarbejdere og i forældregruppen.

I sager, hvor der er mistanke mod en ansat eller andre alvorlige sager om overgreb, kan der være stor opmærksomhed fra pressens side. Det vil derfor være en fordel, så tidligt som muligt i forløbet, at beslutte, hvem der har ansvar for at udtale sig til pressen. Det er vigtigt at være til rådighed, at være godt forberedt og udvise empati for barnet, forældre, institution m.m. Man bør ikke udtale sig om mere, end hensynet til tavshedspligten giver mulighed for. Det er vigtigt at beskytte de involverede personer og samtidig tage ansvar for, at forholdene bliver undersøgt og eventuelle overgreb bliver stoppet.

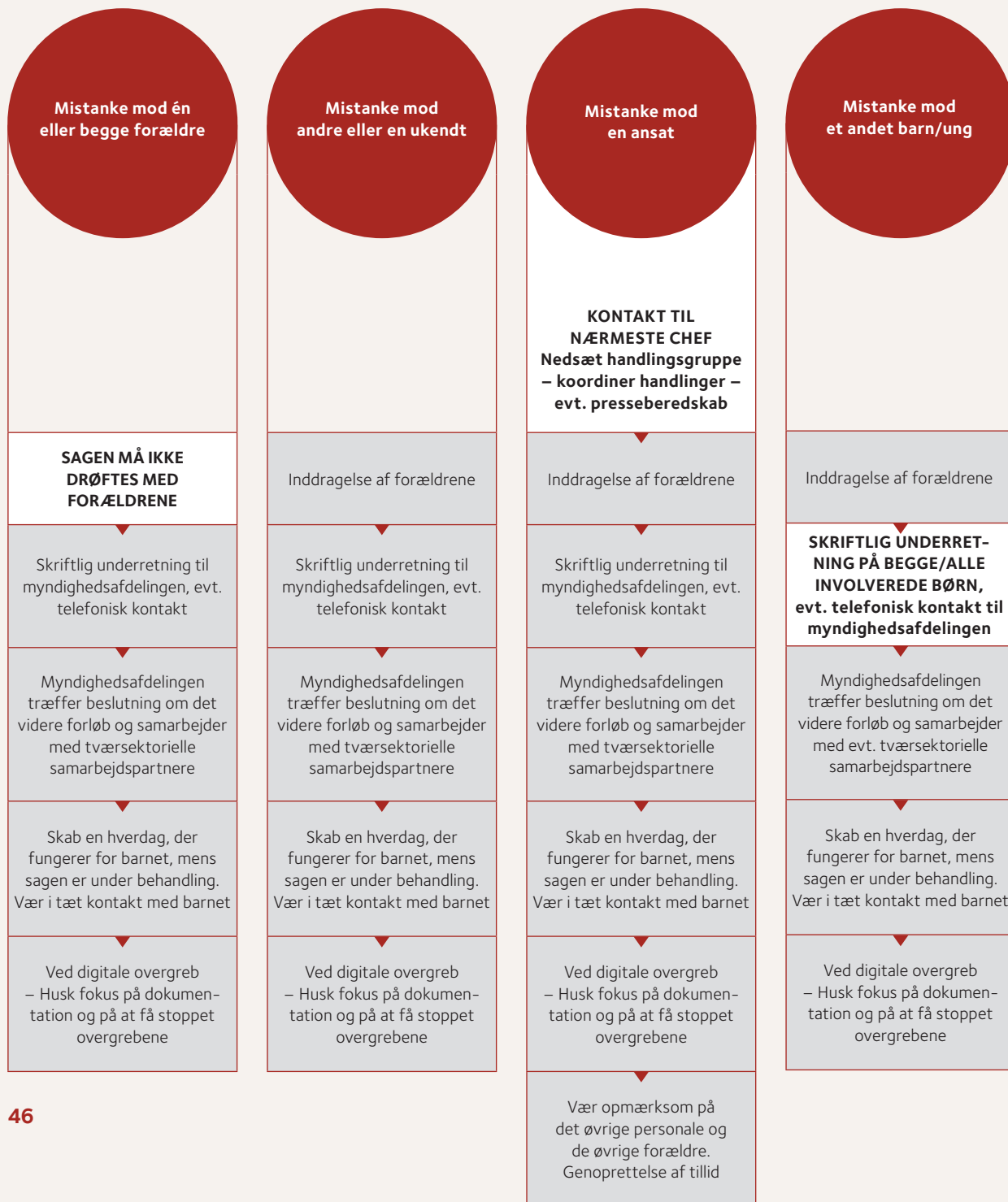
Særlige forhold, hvis mistanke eller viden retter sig mod et barn under 15 år

Hvis det er børn (eller unge), der begår overgreb mod andre børn, er det vigtigt at være opmærksom på, at både det barn, der er udsat for overgreb, og det barn, der udsætter andre for overgreb, har behov for særlig støtte. Det vil sige, at der bør sendes en underretning for hvert barn, og begge børns forældre skal orienteres om, hvad der er sket og om, at der sendes en underretning.

Hvis man overrasker børnene i en situation, der har karakter af et seksuelt eller digitalt overgreb, er det en god idé at spørge, hvad der foregår på en neutral måde. På den måde kan man få et indblik i hændelsen uden at dømme eller pålægge de involverede børn skyld og skam. Der kan være behov for at tale mere med de involverede børn om, hvordan idéen opstod – hvor kender de den type handling fra – hvad foregik der, hvilke grænser blev der signaleret eller ikke signaleret. Disse samtaler kan bidrage til at afdække børnenes behov og afdække, om episoden giver anledning til mistanke om, at et eller flere af de involverede børn selv har været udsat for seksuelle overgreb.

Håndtering og handleveje ved vold og seksuelle overgreb

Nedenstående figur illustrerer de generelle handleveje (grå felter) og de særlige handlinger (hvide felter), alt efter hvem mistanken retter sig mod:

Når myndighedsafdelingen modtager en underretning

Myndighedsafdelingens håndtering af sager om overgreb er nøje reguleret af bestemmelser i barnets lov. I det følgende beskrives de forskellige sagsskridt, og lovteksten citeres for hvert skridt.

- ▶ Alle underretninger skal læses og vurderes indenfor 24 timer efter modtagelsen. Myndighedsafdelingen skal vurdere, om der er behov for en akut indsats overfor barnet. Hvis myndighedsafdelingen vurderer, at der ikke er behov for en akut indsats, overgår underretningen til almindelig sagsbehandling.
- ▶ Myndighedsafdelingen skal senest 6 hverdage efter at have modtaget en underretning sende en bekræftelse til underretteren.
- ▶ Myndighedsafdelingen skal træffe beslutning om at udarbejde en børnefaglig undersøgelse (barnets lov, § 20), når der er mistanke eller viden om overgreb mod et barn, medmindre der er tale om underretninger, der er åbenlyst grundløse eller bærer præg af chikane.
- ▶ Myndighedsafdelingen skal orientere underrettere med skærpet underretningspligt, om der gennemføres en børnefaglig undersøgelse, eller om barnet modtager særlig støtte på baggrund af underretningen. Myndighedsafdelingen kan undlade at orientere underretter i særlige tilfælde, f.eks. hvis der er konflikter mellem fagperson og barn eller familie.
- ▶ Myndighedsafdelingen kan vælge at orientere underrettere med skærpet underretningspligt om, hvilken type særlig støtte barnet eller familien modtager, hvis oplysningen har væsentlig betydning for underretterens opgave i forhold til barnet, og hvis hensynet til barnet/barnets familie ikke taler imod en sådan orientering.

BARNETS LOV

§ 138:

Kommunalbestyrelsen skal senest 6 hverdage efter modtagelsen af en underretning efter §§ 132, 133 og 135 bekræfte modtagelsen af underretningen over for den, der foretog underretningen.

§ 20, stk. 1:

Kommunalbestyrelsen skal træffe afgørelse om en børnefaglig undersøgelse i følgende situationer:

- 1) Når der er grund til at antage, at det er en alvorlig eller kompleks sag, herunder hvor der er overvejelser om anbringelse af et barn eller en ung uden for hjemmet efter §§ 46 eller 47.
- 2) Når et barn eller en ung har været udsat for overgreb eller ved mistanke herom.
- 3) Når et barn eller en ung har haft ophold i en boform efter §§ 109 eller 110 i lov om social service med en forælder på grund af vold i hjemmet, og den pågældende forælder afbryder opholdet for at vende tilbage til et voldeligt miljø med barnet eller den unge.

§ 138, stk. 2:

Kommunalbestyrelsen skal orientere den, der har foretaget underretning efter § 133, om, hvorvidt der er iværksat en børnefaglig undersøgelse, en afdækning eller indsatser for det barn eller den unge, som underretningen vedrører. Dette gælder dog ikke, hvis særlige forhold gør sig gældende.

§ 138, stk. 3:

Kommunalbestyrelsen kan ved en underretning efter § 133 orientere den, der foretog underretningen, om, hvilken type indsats der er iværksat, og om den planlagte varighed heraf, hvis oplysningen herom vil kunne have væsentlig betydning for den støtte, som den pågældende under udøvelse af hvervet eller tjenesten kan yde barnet eller den unge. Dette gælder dog ikke, hvis særlige forhold gør sig gældende.

- ▶ Når myndighedsafdelingen modtager en underretning, der drejer sig om overgreb mod et barn, skal den gennemføre en samtale med barnet. Samtalen med barnet kan undlades i særlige tilfælde, f.eks. af hensyn til barnet.
- ▶ Ved underretning om overgreb mod et barn, hvor mistanken retter sig mod barnets forældre, skal samtalen finde sted uden forældrenes deltagelse eller samtykke.
- ▶ Myndighedsafdelingen vurderer, om der skal foretages en politianmeldelse, når der er modtaget en underretning om vold eller seksuelle overgreb mod et barn, herunder digitale overgreb. Opgaven at tage stilling til politianmeldelse fremgår ikke af barnets lov. Den følger af straffeloven, hvor det er præciseret, at alle har pligt til at gøre alt, hvad man kan for at forhindre, at en forbrydelse gentager sig (afværgepligt). I nogle tilfælde kan det også være relevant at inddrage sygehusvæsenet under behandlingen af en sag om overgreb.

BARNETS LOV

§ 137, stk. 3 og 4:

Ved underretning om overgreb mod et barn eller en ung skal der finde en samtale sted med barnet eller den unge. Ved underretning om overgreb mod et barn eller en ung fra forældrenes side skal samtalen finde sted uden samtykke fra forældremyndighedsindehaveren og uden dennes tilstedeværelse.

Stk. 4. Samtale efter stk. 2 og 3 kan undlades, i det omfang barnets eller den unges modenhed eller sagens karakter taler imod samtalens gennemførelse.

STRAFFELOVEN (OM AFVÆRGEPLIGT)

§ 141:

Den, som er vidende om, at nogen af de i §§ 98, 99, 102, 106, 109, 110, 111, 112 og 113 omhandlede forbrydelser mod staten eller de øverste statsmyndigheder eller en forbrydelse, der medfører fare for menneskers liv eller velfærd eller for betydelige samfundsværdier, tilsigtes begået, og som ikke gør, hvad der står i hans magt, for at forebygge forbrydelsen eller dens følger, om fornødent ved anmeldelse til øvrigheden, straffes, hvis forbrydelsen bliver begået eller forsøgt, med bøde eller fængsel indtil 3 år.

- ▶ Som et led i sagsbehandlingen vurderer Myndighedsafdelingen barnets sikkerhed, det vil sige, om der er behov for en indsats i forhold til barnet eller familien, f.eks. daglig familiebehandling, eller at barnet skal bo et andet sted i en periode. Derudover er det en væsentlig opgave at arbejde på så vidt muligt at skabe en hverdag, der fungerer for barnet, mens sagen er under behandling. Denne opgave bør så vidt muligt løses i samarbejde med barnets dagtilbud eller skole, hvor der kan være medarbejdere, der kan optræde som barnets omsorgsperson, mens sagen behandles (disse sagsbehandlingsskridt fremgår ikke af lovgivning).
- ▶ Hvis der er behov for et tværsektorielt samarbejde om sagen, f.eks. med politi eller sundhedsvæsen, skal kommunen benytte et børnehus. Det er præciseret, at kommunen skal benytte børnehuset, hvis der er sendt en politianmeldelse, og at kommunen kan benytte børnehuset, hvis der blot har været drøftelser med politiet. (Læs mere om børnehuse i næste tema om tværfagligt og tværsektorielt samarbejde).

BARNETS LOV

§ 125:

Når et barn eller en ung har været udsat for overgreb eller ved mistanke herom, skal kommunalbestyrelsen til brug for den børnefaglige undersøgelse efter § 20 benytte det børnehus, som kommunen er tilknyttet, jf. § 124.

- Når børnehuset benyttes, kan kommune, børnehus, sundhedsvæsen og politi og anklagemyndighed udveksle oplysninger om barnets og familiens forhold. Udvekslingen af oplysninger har blandt andet til formål at undgå, at barnet skal fortælle om overgrebet flere gange²⁶.

BARNETS LOV

§ 126:

Under behandlingen af en sag, hvor et børnehus benyttes, jf. § 125, kan personalet i børnehuset, politiet og anklagemyndigheden, sundhedsmyndigheder, autoriserede sundhedspersoner og kommunale myndigheder, der løser opgaver indenfor området for udsatte børn og unge, indbyrdes udveksle oplysninger om rent private forhold om barnets eller den unges personlige og familiemæssige omstændigheder, hvis udvekslingen må anses for nødvendig af hensyn til barnets eller den unges sundhed og udvikling. Autoriserede sundhedspersoner er forpligtet til under behandlingen af en sag, hvor et børnehus benyttes, at videregive oplysninger omfattet af 1. pkt. til fagpersoner og myndigheder nævnt i 1. pkt., hvis videregivelsen anses for at være nødvendig af hensyn til barnets eller den unges sundhed og udvikling.

Husk barnets perspektiv

Det er vigtigt at være løbende opmærksom på, at barnet har ret til at blive indraget, det vil sige, at barnet skal have mulighed for at udtrykke holdninger og synspunkter og have indflydelse på forhold, der vedrører det. Denne ret gælder også i sager, hvor der er mistanke eller viden om overgreb mod et barn.

Når det bliver kendt, at et barn har været udsat for overgreb, befinder barnet sig ofte i en følelsesmæssigt belastende situation. Det kan være præget af angst for konsekvenser og være i en loyalitetskonflikt i forhold til den, der har begået overgrebet.

Barnet har brug for at vide, hvad der sker, hvem der får hvad at vide, hvordan og hvornår de får det at vide osv. Hvis barnet ikke involveres, kan det føre til en oplevelse af kontroltab.

Det har betydning for barnets mulighed for at bearbejde det, der er sket, at oplevelsen af kontroltab reduceres så meget som muligt.

Fagpersoner fra f.eks. skole eller dagtilbud, som har daglig kontakt med barnet, vil have en vigtig rolle som dem, der yder støtte og omsorg for barnet, mens sagen behandles. Nogle fagpersoner vil desuden blive udvalgt til særlige opgaver som f.eks. at være tryghedsperson for barnet i forbindelse med en videoafhøring, mens andre vil blive indkaldt som vidner i en retssag.

Der er lovgivningsbestemte grænser for, hvad børne- og ungerådgiveren kan fortælle fagpersoner, når en sag om overgreb mod et barn behandles.

Det vil dog som udgangspunkt være hensigtsmæssigt at vejlede fagpersonerne i, hvordan de bedst kan støtte barnet i hverdagen, så fagpersonerne kan bidrage til at skabe en hverdag, der fungerer for barnet, mens sagen behandles.

- Hvis barnet er anbragt, og der er mistanke om, at den person, som barnet skal have samvær med, har begået overgreb mod barnet, skal børne- og ungeudvalget træffe afgørelse om at overvåge eller afbryde samværet. Børne- og ungeudvalget kan undlade at træffe denne beslutning, hvis særlige omstændigheder taler imod (børne- og ungeudvalget er et udvalg, der har bemyndigelse til at træffe særlige beslutninger, som forældre ikke vil give samtykke til, f.eks. tvangsanbringelse).

BARNETS LOV

§ 105, stk. 2:

Ved viden eller formodning om, at den person, som barnet eller den unge skal have samvær med, har begået overgreb mod et barn eller en ung, skal børne- og ungeudvalget, medmindre særlige forhold taler imod det, for en bestemt periode træffe afgørelse om at afbryde den pågældendes forbindelse med barnet eller den unge i form af samvær eller brev-, e-mail- eller telefonforbindelse eller anden kommunikation eller om, at samvær kun må foregå under tilstedeværelse af en repræsentant for kommunen.

26 Se endvidere: Udveksling af oplysninger mellem kommuner, politiet og anklagemyndigheden samt børnehuse, Ankestyrelsen, oktober 2013.

TEMA 6:

Det tværfaglige og tværsektorielle samarbejde i sager om overgreb

Det tværfaglige og tværsektorielle samarbejde i sager om overgreb

Når der opstår mistanke eller viden om, at et barn er udsat for overgreb, involverer det en række fagpersoner fra forskellige faggrupper og forskellige sektorer. Såvel faggrupperne som sektorerne har hver deres ansvarsområder, opgaver, roller og kompetencer i sager om overgreb.

Lovgivning og vejledning

I selve lovgivningen er der ikke formuleret formelle krav til beredskabet i forhold til beskrivelse af det tværfaglige eller tværsektorielle samarbejde, men i vejledningen beskrives eksempler på samarbejdsprocedurer, som beredskabet bør omfatte.

VEJLEDNING OM GENERELLE BESTEMMELSER I BARNETS LOV, PUNKT 77 OG 78:

Endvidere skal beredskabet omfatte kommunens samarbejde med andre relevante myndigheder som eksempelvis politi, sundhedsvæsen, Familieretshuset, krisecentre m.v. Beredskabet bør i den forbindelse adressere forvaltningens procedurer for samarbejdet med politiet, herunder muligheden for at foretage en samtale med politiet ved de indledende sagsskridt efter reglerne i § 11 f i lov om retssikkerhed og administration på det sociale område.²⁷

Samarbejde – den organisatoriske og ledelsesmæssige opgave

Den tværfaglige og tværsektorielle indsats og samarbejdet mellem de forskellige faggrupper og sektorer er central i arbejdet med børn, der udsættes for overgreb. Formålet med samarbejdet er at yde en kvalificeret og helhedsorienteret indsats så skånsom som muligt for barnet. Derudover er det vigtigt at koordinere de enkelte skridt i sagen, så handlingerne foretages i den rigtige rækkefølge.

Tværfagligt og tværsektorielt samarbejde kan defineres på mange forskellige måder. I sager om vold og seksuelle overgreb, herunder digitale overgreb, giver det mening at adskille tværfagligt samarbejde fra tværsektorielt samarbejde på følgende måde:

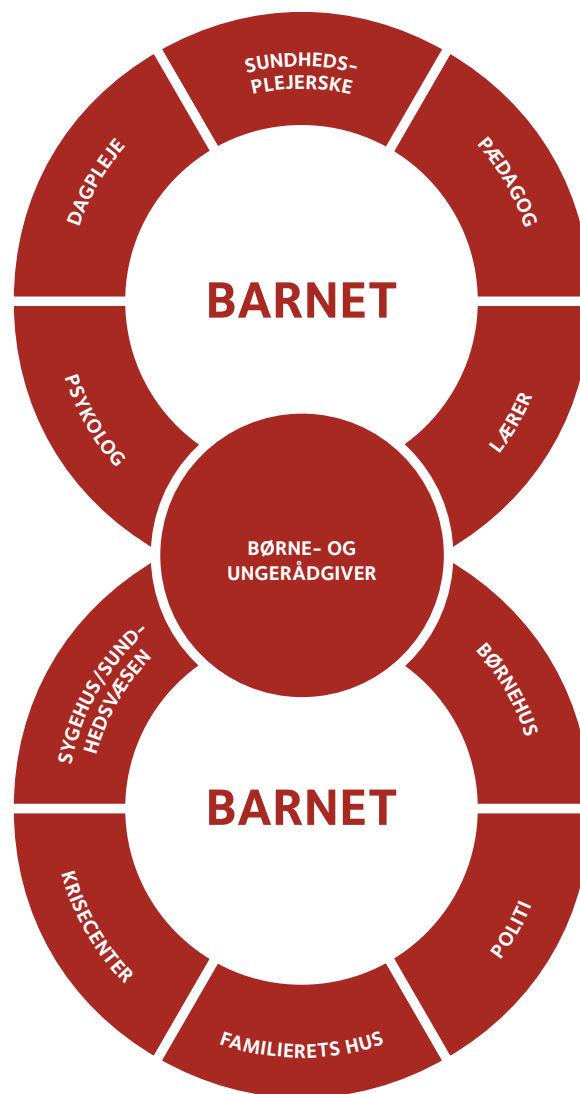
Det samarbejde, der foregår indenfor kommunens børne- og ungeområde, er tværfagligt samarbejde, og det samarbejde, der foregår mellem kommunen (myndighed) og fagpersoner udenfor kommunens børne- og ungeområde, er tværsektorielt samarbejde (f.eks. politi, sygehus, Familieretshuse, krisecenter m.m.).

Modstående figur illustrerer det tværfaglige og tværsektorielle samarbejde i sager om overgreb mod børn. Barnet er i centrum, og børne- og ungerådgiveren er bindeled mellem de tværfaglige og de tværsektorielle samarbejdspartnere.

Det er en ledelsesmæssig opgave at kende sine egne og andre faggruppers opgaver, roller og ansvar, det gælder både de nærmeste ledere og chefniveauet. Det bør derudover være et ledelsesmæssigt ansvar at bidrage til den kvalificerede og helhedsorienterede indsats ved at bygge broer imellem faggrupper og sektorer samt arbejde for at udrydde forhindringer for det gode samarbejde. Det kan man bl.a. gøre ved at bringe gode og dårlige erfaringer i det tværfaglige og tværsektorielle samarbejde op i sammenhænge, hvor erfaringerne kan tænkes ind i forhold til fremadrettet kompetenceudvikling og revidering af handleveje, samarbejdsformer og procedurer.

Nogle kommuner understøtter dette arbejde ved at ned sætte en styregruppe eller en arbejdsgruppe, der kontinuerligt mødes og drøfter erfaringer og fremadrettede tiltag.

Andre indarbejder temaet overgreb i et årshjul, så man sikrer en tilbagevendende stillingtagen til, hvordan samarbejdet og procedurer for dette fungerer, samt hvilke justeringer der er behov for. Man kan også oparbejde en tradition for at drøfte konkrete, afsluttede sager i et metaperspektiv med henblik på læring.

Samarbejde – faglig introduktion til temaet

Det tværfaglige samarbejde

Fagpersonerne/faggrupperne i det tværfaglige samarbejde kan deles op i fire vigtige hovedgrupper, selvom der naturligvis for nogle faggruppers vedkommende kan være overlap eller andre funktioner:

- Dem, der arbejder direkte med børnene og de unge, f.eks. pædagoger og lærere
- Dem, der har konsultative opgaver i forhold til skoler og dagtilbud på almenområdet, f.eks. PPR og sundhedsplejen
- Dem, der har myndighedsansvaret i børnesagerne, det vil sige børne- og ungerådgivere
- Dem, der har udføreropgaver, f.eks. kontaktpersoner, familiebehandlere, plejefamilier og ansatte på anbringelsessteder.

Faggrupper, der arbejder direkte med børn, har typisk kontakt med en stor gruppe børn. De har daglig kontakt med børnene og opnår dermed et forholdsvis tæt kendskab til børnene. Det giver dem mulighed for at tale med barnet og observere en særlig optagethed, adfærdssændringer eller generel mistrivsel. Den bekymring, mistanke eller viden, disse fagpersoner opnår, skal videregives til myndighedsafdelingen i form af underretninger. Efter underretning har disse faggrupper en vigtig rolle som barnets omsorgsperson, mens sagen behandles, det vil sige hjælpe barnet til at forstå, hvad der sker, udtrykke sine synspunkter og behov og videreformidle disse, f.eks. til børne- og ungerådgiver.

Faggrupper, der arbejder konsultativt, kan have direkte kontakt med børn. De kan i disse sammenhænge få adgang til vigtige informationer om barnets trivsel, udvikling og om særlige problemstillinger, herunder mistanke eller viden om, at et barn har været udsat for overgreb. Disse faggrupper har også skærpet underretningspligt og skal videregive bekymring, mistanke eller viden om overgreb til myndighedsafdelingen.

Derudover har de konsultative faggrupper ofte en særlig rådgivende rolle i forhold til andre fagpersoner i kommunen. Det vil derfor være vigtigt at tænke dem ind som sparringspartnere og sørge for løbende kompetenceudvikling, så de kan yde kvalificeret rådgivning til andre faggrupper om forebyggelse og tidlig opsporing af overgreb mod børn.

Børne- og ungerådgiverne har også kontakt med en række børn, f.eks. i forbindelse med samtaler med børn ved nye underretninger og opfølgningssamtaler med børn i eksisterende sager.

De vil derfor også kunne få informationer fra disse børn, der fører til bekymring, mistanke eller viden om, at barnet har været udsat for overgreb. Børne- og ungerådgivere har en særlig handleforpligtelse i forhold til børn, der har været udsat for overgreb, både dem, de selv har fået øje på og dem, de har fået kendskab til via underretninger. De har desuden en koordinerende rolle og en forpligtelse til at samarbejde med en række tværsektorielle aktører (se næste afsnit om det tværsektorielle samarbejde). Samtidig skal de være opmærksomme på behovet for information til de tværfaglige samarbejdspartnere om, hvad der forventes af dem. For børne- og ungerådgivere kan behandling af sager om overgreb mod børn være en kompleks og udfordrende opgave, som foregår i et højt tempo, samtidig med at mange interesser er i spil.

Det tværsektorielle samarbejde

De vigtigste aktører i det tværsektorielle er:

- Børnehuset
- Politiet
- Børneafdelingen på sygehuset samt det øvrige sundhedsvæsen
- Familieretshuset
- Krisecentre.

De enkelte sektors opgaver og ansvar beskrives i de kommende afsnit.

Børnehusets rolle

Myndighedsafdelingen skal benytte det børnehus, kommunen er tilknyttet, når der er mistanke eller viden om overgreb mod et barn, og der er behov for et tværsektorielt samarbejde, f.eks. med politi eller sygehusvæsen.

Børnehuse er fysiske huse beliggende i de fem regioner i Danmark. Personalet i børnehuse er uddannede socialrådgivere eller psykologer, der har erfaring med at tale med børn og unge om overgreb. De samarbejder med en række faste samarbejdspartnere, som inddrages efter behov i de konkrete sager. Det vil som oftest være politi, pædiater og/eller retsmedicinere.

Børnehuset har desuden til opgave at udrede barnet, det vil sige undersøge, hvilke konsekvenser overgrebet har haft for barnet, herunder om barnet har traumer, samt hvilken form for behandling barnet har behov for.

Formålet med børnehuse er at sikre, at børn, der har været udsat for overgreb, får et skånsomt forløb i børnevenlige rammer samt en fagligt kvalificeret udredning. Børnehuset skal være med til at sikre, at de instanser, der er involveret i sagen, samarbejder på en hensigtsmæssig måde.

Når barnets sag er modtaget i børnehuset, planlægges og koordineres det videre forløb. Børnehuset og børne- og ungerådgiveren kan inddrage relevante fagpersoner ved afholdelse af et sagssamråd. Her mødes man, drøfter og beslutter, hvem der gør hvad og i hvilken rækkefølge. Derudover har børnehuset til opgave at udrede barnets behov for støtte i forhold til det overgreb, barnet har været udsat for. Barnet kommer i en periode i børnehuset til aftalte samtaler, undersøgelser eller observationer. Som afslutning på forløbet skriver børnehuset en status om barnets situation, som kan indeholde anbefalinger til, hvordan barnet bedst støttes fremadrettet. Denne status kan indgå i børne- og ungerådgiverens børnefaglige undersøgelse. Børne- og ungerådgiveren har ansvar for sagsbehandlingen og træffer beslutninger i forhold til barnet under hele forløbet²⁸.

Børnehusets rolle er således at koordinere forløbet og udrede barnet. Der er desuden mulighed for, at børnehuset kan tilbyde behandling af børn udsat for overgreb som en relateret ydelse.

Du kan læse mere om børnehuse i *Den danske Børnehus-model – faglige beskrivelser af indsatserne i de danske børnehuse*²⁹.

Politiets rolle

Samarbejdet mellem kommunens børne- og ungerådgivere og politiet er en vigtig del af håndteringen af sager, hvor der er mistanke om overgreb mod et barn. Politiet kan f.eks. yde rådgivning til myndighedsafdelingen, når der skal tages stilling til spørgsmålet om politianmeldelse.

Når politiet modtager en anmeldelse om overgreb, skal de tage stilling til, om der er grundlag for en efterforskning. Politiet vurderer herunder, om der er behov for at rekvirere en retsmedicinsk undersøgelse, der kan afdække og dokumentere eventuelle fysiske fund³⁰.

En del af en politimæssig efterforskning er afhøringer. Afhøring af de mindre børn foregår ved videoafhøring, der betyder, at afhøringen videofilmes, så barnet undgår at møde op i retten. Det er som udgangspunkt børn op til 15 år, der videoafhøres, men der kan træffes beslutning om at videoafhøre en ung over 15 år, hvis særlige forhold gør sig gældende, f.eks. den unges psykiske tilstand eller kognitive funktion. Barnet afhøres af særligt uddannet personale fra politiet. Videoafhøringen finder sted i børnehuset, der har børnevenligt indrettede lokaler til formålet. I et tilstødende lokale sidder barnets børne- og ungerådgiver, anklagemyndigheden, en repræsentant fra børnehuset og beskikkede advokater for alle parter m.fl. og overværer afhøringen. Forældre og andre omsorgspersoner omkring barnet må ikke overvære afhøringen. De unge over 15 år afhøres af politiet uden videooptagelse. Afhøringen foretages som regel på politistationen, men politiet kan dog vælge at benytte børnehusets lokaler til afhøringen³¹.

Anklagemyndigheden afgør, om der skal rejses tiltale mod den mistænkte på baggrund af afhøringer og eventuelle lægelige undersøgelser. Hvis der rejses sigtelse, og sagen behandles i retten, anvendes videooptagelsen fra videoafhøringen som bevis, når det drejer sig om børn op til 15 år. Børn og unge over 15 år møder som udgangspunkt op i retten og afgiver forklaring. Anklagemyndigheden kan også beslutte at henlægge sagen, hvis der vurderes ikke at være beviser nok til at kunne gennemføre en retssag.

Sygehus- og sundhedsvæsenets rolle

En anden vigtig aktør i forbindelse med sager om overgreb mod børn er sygehus- og sundhedsvæsenet. Sygehuse, børneafdelinger eller børnemodtagelse inddrages i sager om overgreb for at undersøge, vurdere og dokumentere barnets eventuelle fysiske skader efter overgrebet. De kan også blive inddraget til at vurdere barnets generelle helbredstilstand. Denne vurdering kan føre til, at barnet visiteres til yderligere sundhedsfaglige undersøgelser. De sundhedsfaglige undersøgelser foregår ofte i sygehusets børneafdeling.

28 Bekendtgørelse om børnehuse – BEK nr 1487 af 06/12/2023.

29 <https://www.sbst.dk/udgivelser/2019/den-danske-boernehusemodel>

30 Retsmedicinske undersøgelser kan foretages af Rigshospitalet, Skejby Sygehus og Odense Universitetshospital.

31 Rigsadvokatens meddelelse om "Behandling af sager om seksuelt misbrug af børn og videoafhøring af børn i sådanne sager". RM 2/2007 – revideret 31. marts 2016.

Det tværfaglige og tværsektorielle samarbejde i sager om overgreb

De retsmedicinske institutter har til opgave at gennemføre retsmedicinske undersøgelser, hvis politiet vurderer, at der kan findes spor efter vold eller seksuelle overgreb, f.eks. sæd, spyt, hår, brud, mærker. Af hensyn til kvaliteten af spor er det vigtigt, at der handles indenfor 72 timer, da børns rifter og sår heler hurtigt.

Børn, der har været udsat for seksuelle overgreb, kan få undersøgt kønsorganer og endetarm. Denne undersøgelse foregår som udgangspunkt på specialiserede afdelinger på Rigshospitalet, OUH eller AUH Skejby og foretages som regel af børnelæger i samarbejde med retsmedicinere. Der er ikke tale om en egentlig gynækologisk undersøgelse, men om en udvendig undersøgelse. Der kan dog forekomme indvendig undersøgelse ved sikring af spor som f.eks. sæd. Undersøgelsen foretages ved hjælp af et kolposkop, som er et forstørrelsesapparat, der fungerer som en kikkert, og som samtidig kan tage billeder. Billederne bruges som dokumentation for eventuelle fund. Udover undersøgelse af kønsorganer og endetarm kan retsmedicineren også foretage en almen personundersøgelse³².

Familieretshusets rolle

I sager vedrørende skilsmisse eller samvær, hvor der er mistanke eller viden om overgreb mod børn, kan der være behov for et styrket samarbejde mellem myndighedsafdelingen i kommunen og Familieretshuset.

I Familieretshuset screenes alle familier, der henvender sig, og de visiteres til forskellige forløb alt efter problemernes omfang, alvor og kompleksitet. Sager, hvor der er mistanke om, at den ene forælder begår overgreb mod barnet, behandles i det familieretlige udredningsspor. Her er der særligt fokus på at oplyse barnets perspektiv og afdække de sociale risikofaktorer som f.eks. overgreb, der er til stede hos barnet eller forældrene. Når Familieretshuset har afsluttet den familieretlige udredning, oversendes sagen til familieretten, som kan træffe den endelige afgørelse i sagen. Familieretshuset kan under sagens behandling i Familieretshuset træffe midlertidige afgørelser i f.eks. overgrebssager, som er gældende under sagens behandling.

Et vigtigt element i familieretssystemet er, at der særligt i de komplekse sager er en forpligtelse til at skabe et samlet vidensfundament. Det sker ved at sikre, at alle relevante oplysninger, f.eks. udtalelser fra dagtilbud, skole og kommunale indsatser i familien, samles hurtigt og uden hindringer.

I få og særlige tilfælde kan kommunen selv anmode Familieretshuset om at indlede en sag, hvis det må antages, at en afgørelse om forældremyndighed, bopæl eller samvær kan forhindre en umiddelbart forestående anbringelse (kommunens initiativret).

Man kan læse mere om kommunens samarbejde med Familieretshuset i pjecen 'Kommunernes og Familieretshusets samarbejde i familieretlige sager'.

Krisecentrets rolle

Børn i familier, hvor der er vold mellem forældre eller mod den ene forælder, kan komme i en situation, hvor der er behov for at tage ophold på et krisecenter.

Kommunen er forpligtet til at tilbyde kvinder ophold på et krisecenter el.lign., hvis hun har været udsat for vold, trusler om vold eller tilsvarende krise i parforholdet. Derudover er kommunen forpligtet til at tilbyde kvinden koordinerende rådgivning i forhold til bolig, økonomi, arbejdsmarked, skole, dagtilbud, sundhedsvæsen m.m. Hvis kvinden har børn med på krisecentret, skal kommunen tilbyde barnet psykologbehandling hos en autoriseret psykolog (min. 4 – maks. 10 samtaler)³³.

I de tilfælde hvor der er børn involveret, vil der som hovedregel være behov for et samarbejde mellem kommune og krisecenter. Krisecentret vil som udgangspunkt altid have underretningspligt i denne situation, fordi et barn, der har været vidne til vold, har været udsat for et (psykisk) overgreb.

32 Retsplejeloven – LBK nr 938 af 10/09/2019.

33 Se lov om social service, § 109 – LBK nr 798 af 07/08/2019.

Afslutning

Som det fremgår, kræver forebyggelse, opsporing og håndtering af sager om overgreb mod børn og unge et godt overblik over kommunens afdelinger og områder en gennemtænkt organisering og en stærk ledelse. Det skriftlige kommunale beredskab er et styringsredskab, der kan understøtte jeres arbejde med denne opgave.

I kan med fordel overveje, om opgaven med beredskabet kræver en overordnet styregruppe, og om der skal udpeges nøglepersoner og/eller ambassadører blandt kommunens ansatte.

Der er også mulighed for at få gratis konsulentbistand hos SISO (Videnscenteret for sociale indsatser ved vold og seksuelle overgreb mod børn). Læs mere om SISO's tilbud om konsulentbistand på Social- og Boligstyrelsens hjemmeside.

Litteratur og andre kilder

Kilder

- ▶ Laustsen, Mette m. fl. (2015): Anbragte 15-åriges hverdagsliv og udfordringer – del II. VIVE.
- ▶ Egelund, Tine m. fl. (2008): Anbragte børns udvikling og vilkår. SFI.
- ▶ Oldrup, H. et al. (2016): Vold og seksuelle overgreb mod børn og unge i Danmark 16:16, SFI, Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.
- ▶ Socialstyrelsen (2017): Vold og seksuelle overgreb mod børn med handicap – Håndbog om forebyggelse, opsporing og håndtering.
- ▶ Zeuthen, K. (2009): Kærlighed og overlevelse. Barne-seksualitet og seksuelle traumer. Akademisk forlag.
- ▶ Zeuthen, K. & Jensen M. H. (2013): Prevention of Child Sexual Abuse – analysis and discussion of the field. Journal of Child Sexual Abuse, Volume 22, Issue 6, 742-760, online August 2013, in print December 2013.
- ▶ SISO definitioner på fysisk vold, psykisk vold, seksuelle overgreb, samt overværelse af vold, 2020: <https://www.sbst.dk/boern/vold-og-seksuelle-overgreb/siso-videnscenter>
- ▶ Psykisk vold mod børn i hjemmet – Et vidensgrundlag, VIVE, 2020: <https://www.sbst.dk/udgivelser/2020/psykisk-vold-mod-boern-i-hjemmet-et-vidensgrundlag>
- ▶ Psykisk vold mod børn i hjemmet (kort udgave), VIVE, 2019: <https://www.sbst.dk/media/10667/vive-2019-haefte-om-psykisk-vold-mod-born-i-hjemmet.pdf>
- ▶ Kommunernes og Familieretshusets samarbejde i familieretlige sager, Børne- og Socialministeriet, 2019: https://www.sm.dk/media/8389/kommunernes_og_familieretshusets_samarbejde_i_familieretlige_sager_t.pdf
- ▶ Den danske børnehusmodel – faglige beskrivelser af indsatserne i de danske børnehuse, Socialstyrelsen, 2019: <https://www.sbst.dk/udgivelser/2019/den-danske-boernehusmodel>

Litteratur

- ▶ Den professionelle tvivl – En håndbog om tidlig opsporing af overgreb mod børn og unge, Socialstyrelsen, 2022: <https://www.sbst.dk/udgivelser/2022/den-professionelle-tvivl-en-haandbog-om-tidlig-opsporing-af-overgreb-mod-boern-og-unge>
- ▶ Anbefalinger for god kvalitet i kommunernes indsats mod overgreb mod børn og unge, Social- og Boligstyrelsens videnscenter SISO, 2023: <https://www.sbst.dk/udgivelser/2023/anbefalinger-for-god-kvalitet-i-kommunernes-indsats-mod-overgreb-mod-boern-og-unge>
- ▶ Støtte til børn efter partnerdrab i familien – en guide til kommuner, Social- og Boligstyrelsen, 2024: <https://www.sbst.dk/udgivelser/2024/stoette-til-boern-efter-partnerdrab-i-familien-en-guide-til-kommuner->
- ▶ Børn og unges erfaringer med at fortælle om overgreb – en kvalitativ analyse, VIVE, 2024: <https://www.sbst.dk/udgivelser/2024/boern-og-unges-erfaringer-med-at-fortaelle-om-vold-og-seksuelle-overgreb-en-kvalitativ-analyse>
- ▶ Børn og unge med seksuelt bekymrende eller grænseoverskridende adfærd – handleveje ved bekymring for et barns seksuelle adfærd, Socialstyrelsen, 2023: <https://www.sbst.dk/udgivelser/2023/boern-og-unge-med-seksuelt-bekymrende-eller-graenseoverskridende-adfaerd>
- ▶ Barrierer for at søge hjælp blandt børn og unge, der oplever digitale krænkelse, Red Barnet, 2024: <https://sletdet.redbarnet.dk/wp-content/uploads/2024/02/Rapport-Digitale-kraenkelser-barrierer-2024.pdf>

Lovgivning m.m.

- ▶ Barnets lov – LBK nr 282 af 17/03/2025
- ▶ Forvaltningsloven – LBK nr 433 af 22/04/2014
- ▶ Vejledning om generelle bestemmelser i barnets lov – VEJ nr 10073 af 19/12/2023
- ▶ Bekendtgørelse om børnehuse – BEK nr 1487 af 06/12/2023
- ▶ Retsplejeloven – LBK nr 938 af 10/09/2019
- ▶ Udveksling af oplysninger mellem kommuner, politiet og anklagemyndigheden samt i børnehuse, Ankestyrelsen, oktober 2013
- ▶ Rigsadvokatens meddelelse om "Behandling af sager om seksuelt misbrug af børn og videoafhøring af børn i sådanne sager". RM 2/2007 – revideret 31. marts 2016

Links

- ▶ <https://sletdet.redbarnet.dk>
- ▶ <https://talmedos.redbarnet.dk>

Social- og Boligstyrelsen
Edisonvej 1,
5000 Odense C
Tlf.: 72 42 37 00

www.sbst.dk